

Ціна 75 центів

НОВІ ДНІ

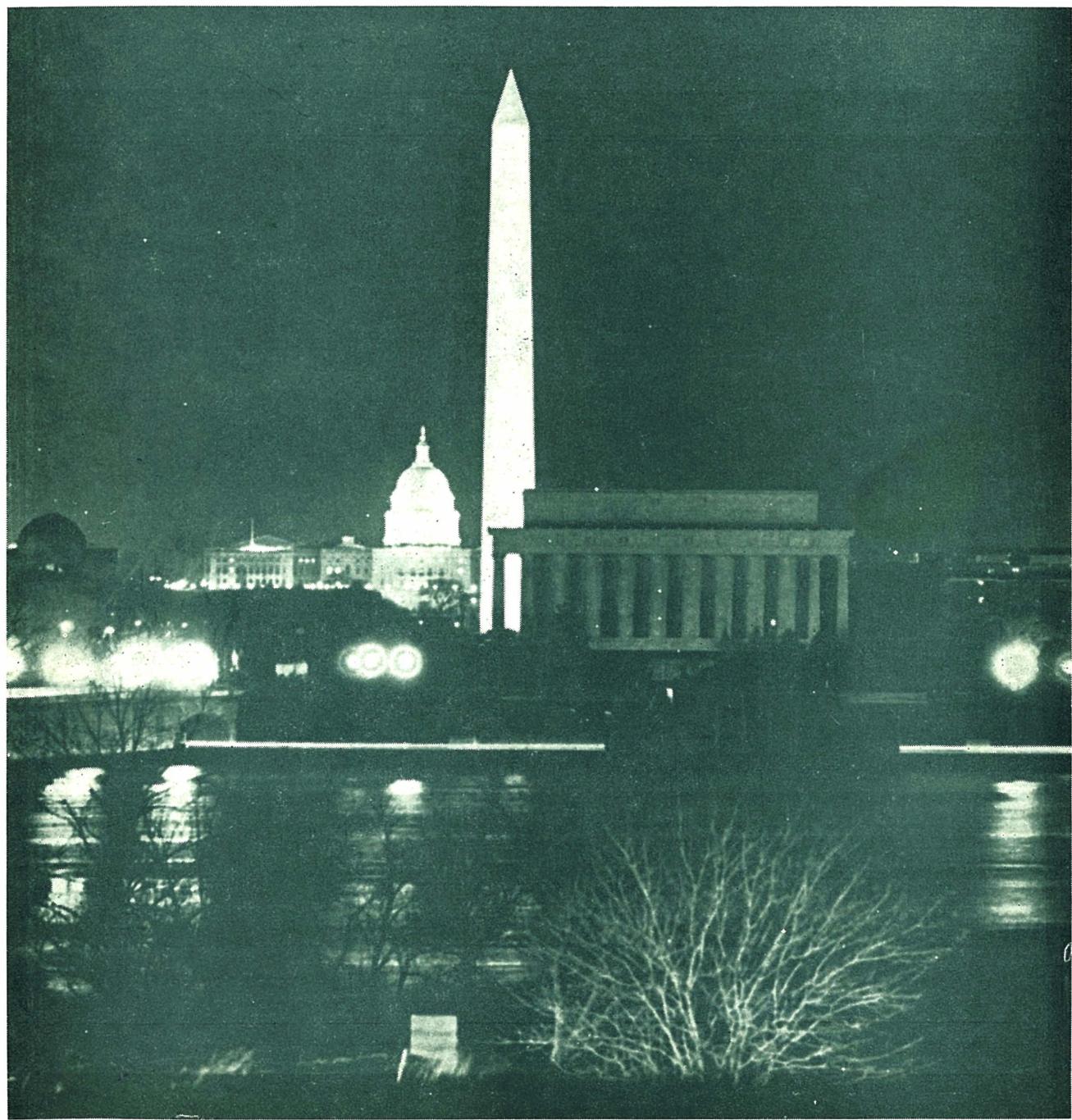
• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК XXVII.

ЧЕРВЕНЬ — 1976 — JUNE

ч. 317

НОВІ ДНІ

NOWI DNI

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІсячник

Засновник, видавець і редактор 1950-1969
П. К. Волиняк

Видає видавництво "Нові дні"

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ:

Д. В. Кислиця — головний редактор
О. Н. Гай-Головко, М. Дальний, О. Г. Коновал,
Роман Рахманний
Григорій Мороз — адміністратор

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

N O W I   D N I
Box 126, Postal Station "N"
TORONTO, ONT., CANADA
M8V 3S4

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ (на рік):

Канада і США — 6.50 доларів
Австралія — 4.50 австралійських доларів
Франція — 25 франків
Англія — 1.75 фунта
Всі інші країни Європи, Венесуела — 5.00 дол.
Решта країн Південної Америки — 4.00 дол.

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England.

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide.
S. 5001, Australia.

На Чікаго і околиці:

Mr. D. Sawertailo,
1745 Junior Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevskyj,
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116,
U.S.A.

На Тандер Бей і околиці:

Mr. P. Swyrydenko
133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont.
P7C 2G4

Second Class Mail Registration Number 1668

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Степан Чорній — Революційний дух поезії	1
Франка	5
Роман Рахманний — Нові дні — нові події	6
Константин Басенко — Садок вишневий	6
Іоан Боднарчук — А жити хочеться	7
Ольга Третяк — Степ полтавський	7
Степан Підкова — Мікромани	8
Галина Крусь — Нема-то, як у нас	9
Олексій Коновал — У 30-річчя УРДП	12
Іван Смолій — Змарнений талант	15
П. Вакуленко — Треба її далі "говорити відверто"	16
Кира Архімович — Українські ботаніки і роля Мічуріна в їх загибелі	18
Людмила Мойсеєва — Їх ділить 115 років	20
М. Дальний — Перегляд друкованих праць А. Качора	25
Пилип Грін — Поезії, які говорять від нас і до нас	26
К. Туркало — Ювілейний збірник В. Чапленка	28
В. Завітневич — Уваги на рецензію "Концерт Молодої Думки"	29
М. Добрянський — Колективна відповідальність росіян?	30

На першій сторінці обкладинки: До 200-річчя США — Вашингтон вночі.

ПРОФ. В. ЯНІВ ГОСТЕМ КОЛЕГІЇ СВ. АНДРІЯ

Колегія св. Андрія при Манітобському університеті гостила в дніх від 27 квітня до 3 травня ц.р. визначного українського вченого й культурного діяча проф. д-ра Володимира Янева — редактора Українського Вільного Університету в Мюнхені.

Під час того свого перебування в Колегії св. Андрія проф. д-р В. Янів мав:

1. Доповідь на загальних зборах "Карпатії" в домі УНО.

2. Виступ на відзначенні сторіччя Емського узazu з 1876 р., відштовханий Славістичним відділом Манітобського університету в Колегії св. Андрія.

3. Авторський вечір і вечір УВУ в пластовій домувці.

4. Зустріч з громадянством Вінніпегу й околиць для обговорення справи УВУ в Українськім Народному Домі.

Влаштуванням цих зустрічей зайнявся створений "ад гок" Ініціативний комітет під проводом д-ра Сергія Радчука — президента Комітету Українців Канади. Технічну допомогу в цих контактах надали віцепрінципал Колегії св. Андрія о. проф. Михайло Юрківський і декан Колегії о. проф. Олег Кравченко.

Редакція не відповідає за зміст платних оголошень.

Статті з поданими іменами авторів не конче відбивають позицію редакції.

РЕВОЛЮЦІЙНИЙ ДУХ ПОЕЗІЇ ФРАНКА

Василь Сімович у своїй невеличкій книжечці, присвяченій діяльності І. Франка, пише:

"Франко це — частина історії нашої землі. Вийшов із неї, і для неї віддав усе, що мав. А як відійшов від нас, на всьому, до чого він своїх рук приклав, полишилася печать його духа"¹⁾. І справді, печать духа великого каменяра, що не завагався кинути відважний виклик гнообителям українського народу включно з царями-тиранами, — відроджується і закарбовується в серцах і пам'яті усіх його кровних нащадків.

Іван Франко почав писати вірші, оповідання і навіть драматичні спроби ще коли був учнем гімназії. Дуже часто домашні завдання він виконував віршами і віддавав учителеві цілий список списаний зошит. Писав він поеми, оповідання і драматичні твори²⁾ мовою українською, польською і німецькою.

У "передньому слові" до збірки "Із літ моєї молодості" у 1913 р. Франко пише про початок своєї літературної творчості:

"Майже від самого 1868 р. я писав немало віршами й прозою, бувши учеником гімназії в Дрогобичі, та все писане в тих часах попропадало"³⁾.

У творах раннього періоду І. Франко був під впливом романтизму. Про це свідчать такі його вірші з 1876 р., як "Князь Олег", "Аскольд і Дир під Царгородом", "Святослав", "Хрест чигирицький" та повість "Петрій й Довбушуки", яку закінчено друкувати в жовтневому числі "Друга" за 1876 р.

В одному із своїх романтизмом навіяніх віршів "Наперед" (1875) І. Франко гостро виступив проти ворогів України і закликав до рішучої боротьби за волю:

Вперед, брати! Пора вже раз
Зламати ляхів ярмо.
Нема в них сили проти нас,
Вони гнилі давно.

— — — — —
Вперед! Нехай там валить світ
Міцкевич господин!
На Русі щезне Польщі слід.
Вперед всі, як один!⁴⁾

У 1875 р. І. Франко склав матуральний іспит у Дрогобицькій гімназії і записався на філософський факультет Львівського університету. В університеті існували тоді два студентські гуртки: "Академіческий кружок" — московіфільського напрямку і "Дружній лихвар" — народовського. Між цими двома гуртками велися запеклі "мовні спори" — московіфи пропагували "язичіє", а народовці вважали, що треба поширювати простонародну мову та писати "фонетичним правописом".

Франко, хоч і не поділяв платформи "Академіческого кружка", став його членом, з уваги на

те, що це Товариство мало свій власний орган "Друг" та добру бібліотеку. Франко думав, що вдастся йому з часом спрямувати і "Академіческий кружок" і журнал "Друг" на правдиво-народний шлях розвитку, зокрема тоді, коли він став членом редколегії "Друга".

ВІД ВИДАВНИЦТВА "НОВІ ДНІ"

У суботу 22 травня ц.р. відбулися в Торонто чергові (річні) загальні збори видавничої спілки "Нові дні".

Про працю дирекції спілки звітував заступник голови Микола Валер. Редакційні справи за останні вісім місяців зреферував М. Дальний, а загальний звіт склав Д. Кислиця. Звітодавці ствердили, що не зважаючи на різні труднощі, коло постійних співробітників і читачів "Нових днів" постійно зростає й тому є можливість і потреба забезпечити видавництву кращу фінансову базу.

Збори прийняли ззначення теперішнього адміністратора "Нових днів" Василя Павлюка і на рекомендацію дирекції затвердили новим адміністратором журналу Григорія Мороза. У зв'язку зі змінами в адміністрації, останні числа "Нових днів" були розіслані спізнено (включно з цим числом), за що видавництво просить вибачення в передплатників і читачів. З тих же причин не подано в останніх числах журналу списків жертводавців на розбудову "Нових днів", але це зробить новий адміністратор у числі за липень-серпень.

Збори одноголосно затвердили правильник видавництва й обрали нову дирекцію в такому складі: М. Валер — голова, М. Дальний, І. Олексюк, К. Роговський — заступники голови, відповідальні за окремі відділи, І. Дубилко — секретар, Д. Кислиця і О. Коновал — члени.

Віримо, що новоднівська громада дасть дирекції, редакційній колегії і адміністрації "Нових днів" ще більшу підтримку, ніж у минулому.

УВАГА!

Усіх просимо прийняти до відома
НОВУ АДРЕСУ
видавництва, отже й редакції та адміністрації
"Нових днів", надсилаючи передплату та всю
іншу кореспонденцію.

Видавництво

NOWI DNI
Box 126, Postal Station "N"
Toronto, Ont., Canada M8V 3S4

Разом з усім гуртком "Друга" Франко захопився ідеями київського вченого Михайла Драгоманова, який в рр. 1870-1873 перебував у Відні, де познайомився з деякими галицькими і буковинськими студентами.

Михайло Драгоманів читав студентський журнал "Друг". Йому не під смак була ні мова, ні зміст цього журнала. Він написав три листи до редакції "Друга"⁵) (1875-1876). В тих листах Драгоманів критикував студентів, що вони відстали від європейських ідей, не знають завдання літератури, що редакція "Друга" вихваляє все, що російське, не знаючи ні російської мови, ні російського письменства.

Драгоманів радив галицькій молоді зблизитися до простого народу, служити йому, працювати для нього, щоб визволити його з темноти та визиску.

Драгоманів закликав галицьку молодь звернутися до чистої народної мови. Цей київський учений звертав увагу на те, що література повинна змальовувати справжнє життя, а не видумане, бо таке "штучне письменство буде мертві".

Та ще радив він представникам Молодої Галичини не йти наосліп за старими думками, а збагачувати життя новими й свіжими думками.

З 1877 р. I. Франко один із перших почав листуватися з М. Драгомановим і це листування не переривалося до самої смерті Драгоманова, тобто до 1895 р.

У своїх листах до молодих галичан (I. Франка, М. Павлика та інших) Драгоманів з'ясував усю незугарність літературної мови "Друга", відсталість мистецьких смаків, усю безпринциповість галицьких народних провідників і їх політики, їх провінціональну обмеженість у трактуванні української справи⁶).

Під впливом Драгоманова зформувалося мистецьке credo раннього Франка. Як підкреслює М. Зеров, Драгоманів одвернув його від "бульварного романтизму "Петріїв і Довбушаків" до французького натуралізму Золя".

Полемізуючи з I. Нечуєм-Левицьким (Баштовим) у "Молоті" (продовження "Друга" і "Громадського друга"), Франко писав:::

"Естетичні канони" — це "старе сміття, котре супокійно доживає на смітнику історії і котре перегризають тільки платні осли-літератори, що пишуть на лікті повіті та фейлетоні для французьких та німецьких газет"...

"Тисячні правила поставали і щезали в протязу століть, — для нас вони пропали і стали пустою фразою. Головне діло життя" ... Література і життя "мусять стояти в якісь тіснішій зв'язі" ... "Нічого зовсім нового, нічого зовсім одірваного від світу вражінь чоловік ніколи не міг і не може створити" ... "реалізм в літературі є неминучий, конечний. Треба тільки в малюнки життя, бесіди, думок свого часу вносити елементи аналізи, виказувати причини описуваних явищ і конечні наслідки, їх повільніший зрист і упадок" ... "Без научної підкладки і методи література стане пустою забавкою

інтелігенції (інтелекту), нікому ні до чого не потрібного, нічийому добру не служачою, а пригідною хіба для розривки багачам по обіді"?)

Коли I. Франко писав ці рядки, він уже добре був ознайомлений з творами Золя, Бальзака, Фльобера, Доде, Дікенса та російських письменників-реалістів.

Починаючи вже з 1876 р., в творчості I. Франка можна бачити вплив Золя та М. Драгоманова. Він перестав захоплюватися романтикою минулих літ, а почав аналізувати й малювати сучасне життя-буття свого народу, що "поту ллє потоки над нивою чужою".

Будучи двадцятирічним студентом, він вже вирвався з-під впливу фальшивих лицемірних авторитетів, вирвався з половину порожніх фраз і не став на шлях "вишколених і ситих рабів", що зневажали свій народ і в рабській покорі схиляли голови і прославляли австрійського й російського монархів.

Поет-революціонер на повні груди заспівав про свій народ — закутого велетня в ярмі недолі й тьми. Він до глибини душі вболіває над гіркою долею українського народу, що

Своєї доленъки він довгі жде століття,

Та ще надармо жде.

Руйни перебув, татарські лихоліття

I панщини ярмо тверде.

Але поет-громадянин не падає духом. Він вірить, що український народ здобуде кращу долю і стане господарем своєї землі і свого краю.

Пропаде пітьма й гніт, обпадуть з тебе пута,

I ярма всі ми порвемо.

Не даром ти в біді, пригноблений врагами,

Про силу духа все співав,

Не даром ти казок чарівними устами

Його побіду величав.

Він побідить, порве шкарлущі пересуду,

I вільний, власний лан

Ти знов оратимеш — властивець свого труду

I в власнім краю сам свій пан⁸).

Іван Франко у своїх творах виступав на захист свого поневоленого, забутого Богом, народу, що, здавалось, навік заснув летаргічним сном рабства. Два жандарми Європи — Росія і Австрія, під чорними тінями імператорських орлів, цупко держали пошматоване тіло України в ярмі і пили з нього українську кров. Своя ж "верхівка" в погоні за чинами, багатством і почестями відшурувалась свого народу, рідної мови, традицій і в доземному поклоні гнулась перед окупантами в очікуванні ласки.

Здавалось, що народ наш розстане в котлах вимішування і перетоплювання народностей і зникне з лиця своєї рідної землі.

Однаке з темряви народного сну й покори виринули могутні постаті двох велетнів-пророків і тривожно вдарили на сполох чистим, як сльоза і твердим, як криця, поетичним словом. На сході земель українських Тарас Шевченко, а на захід-

ніх землях Іван Франко заходились будити свій народ з царства дрімотної тиші й покори⁹).

Обидва наші велетні — Шевченко і Франко своїм потужним революційним словом розбудили народ, створили з інертної етнічної маси модерну українську націю та дали їй програму боротьби за краще майбутнє.

Ким був Франко для свого народу, про це найкраще говорять його твори. Він був поетом-революціонером і співцем зів'ялого листя в час глибоких душевних переживань. Франко був народним співцем, який прагнув охопити всі ділянки життя свого народу, він був мислителем, що провадив свій народ до вершин, "де вселюдські ідеали зріють"¹⁰). Він був українським Мойсеєм, який шукав своєму народові доріг до визволення.

Вириваючись з обіймів старого закам'янілого світу темряви і сервлізму, Франко писав у вірші "Товаришам із тюрми",

Обриваються звільна всі пута,
Що в'язали нас з давнім життям.

Розбивати гранітну скелю старого світу самотужки було дуже тяжко. Інтелігенція була скута кригою егоїзму і холодною байдужістю до долі свого народу. Скрізь всевладно панувала запопадливість перед вищими і зневага до нижчих. Як вірний син свого народу, що вийшов із самої його гущі, він "п'ядь за п'яддю" розбивав підвалини офіційної моралі сервлізму та вірнопідданства, що їх проповідували "батьки народу" в у bogim kraju "ботокудів".

Повстає кругом на світі
Плем'я сміле, войовниче,
Що для люду права, хліба,
Волі і освіти кличе.

Тільки в Ботокудськім kraju
Не чувати бою, стуку,
Тільки храп: часом лиш сонним
Сниться битва за азбуку.

...Спіть, нехай вам дійсність лютя
Супокою не тривожить,
Най вам сон новую славу
І пановання ворожить!

Най вам і не сниться тес,
Що у вашім власнім kraju
Ось герої з Галілеї
Працю й землю забирають!

Най ніколи вам не сниться
Хлоп обдертий і голодний,
Най ніколи не щемить
В серці вашім плач нарідний.

Спіть, не знайте, що то горе,
Що то нужда, що то мука,
Що то пімста, до котрої
Пре безвихідна розпуха!¹¹).

Запальні слова поета бентежили сумління людей, спричинювали гарячі дискусії, звинувачували Франка в нетolerантності супроти "власть імущих". В цьому світі "духовного мороку" лъояль-

ний рутенець пустив чутку: "Івана Франка мають повісити". Але Франка не повісили, як того сподівався вірнопідданий вислужник-рутенець. Поета тричі кидали за гратеги цісарської в'язниці, але це не зламало його революційної наслаги. Він на повен голос відважно й гнівно кинув в обличчя тиранам-деспотам:

Я не люблю тебе, ненавиджу, беркуте!
За те, що в грудях ти ховаєш серце лютє,
За те, що кров ти п'єш, на низьких і слабих
З погордою глядиш, хоч сам живеш із них,
За те, що так тебе бойтесь слабша твар,
Ненавиджу тебе за тес, що ти цар!¹²)

Молодий "каменяр"-революціонер твердо вірив у пробудження свого народу, в незламність його революційного духа на шляху поступу. За його покликом рушили на боротьбу країні сини простого українського народу за поступ, правду, волю і справедливість.

І кожний з нас те знав, що слави нам не буде
Ні пам'яті в людей за сей кривавий труд,
Що аж тоді підуть по сій дорозі люди,
Як ми проб'єм її та вирівняєм всюди,
Як наші кості тут під нею зогниють.

Отак ми всі йдемо, в одну громаду скуті
Святою думкою, а молоти в руках.
Нехай прокляті ми і світом позабуті!
Ми ломимо скалу, рівняєм правді пути,
І щастя всіх приде по наших аж кістках¹³).

Журнали "Громадський друг", "Дзвін" і "Молот", що в них по черзі голосив свою правду І. Франко, — лякали вірнопідданих рутенців і палали, сконфісковані, один за одним, як вбій в борні,

Але поет-революціонер ні на мить не випускав важкого молота з рук. Він безупину "гримав" о кам'яне чоло тупих і ситих обивателів, намагаючись навіки вбити "млявий рутенський дух застю, лакейства і зради".

Шлях велетня щораз густіше вкривався терням. Підлі мізерні людці намагались підрівати силу духа народного співця мерзотними наклепами, доносами, інсинуаціями. Зранене серце поета-громадянина стікало кров'ю і болі проривались піснею про втечу від себе в

"Безмежнє поле в сніжному завою,
Ох, дай мені обширу й волі!
Я сам серед тебе, лиш кінь підо мню
І в серці нестерпній болі"¹⁴).

Але над велетнем-каменярем громом гримів неблаганий голос громадського сумління й обов'язку. І знов утомлений Франко поринав у бездонне море роздумів про долю рідного kraju і народу.

Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паралітик той на роздорожу,
Людським презирством, ніби струпом, вкритий!

Невже тобі на таблицях залізних
Записано в сусідів бути гноєм,
Тяглом у поїздах їх бистроїзних?¹⁵⁾

Втомлений борнею і життям, знесилений тяжкою недугою Іван Франко не падав духом. Устами біблійного пророка Мойсея, що сорок років провадив свій народ до обіцяної землі, забринів Франків голось про безмежну любов до рідного краю та українського народу:

Ти мій рід, ти дитина моя,
Ти вся честь моя й слава,
В тобі дух мій, будуще мое,
І краса, і держава.

Я ж весь вік свій, весь труд тобі дав
У незломнім завзяттю, —
Підеш ти у мандрівку століть
З мого духа печаттю¹⁶⁾.

Подолавши шлях від горнильного вогника батьківської кузні до найвищих спалахів вогню революційної думки, І. Франко пройшов вершини й низини життя. Він збагнув людську мудрість від народної приказки до найвищих філософій Європи і Сходу.

У житті письменника були хвилини, коли багно суспільного застою, тупости і страху здавалось непрохідним, і з мороку до нього вкрадався шепіт чорного Демона:

Ну, скажи, не дурень ти?
Замість жити з людьми по-людськи,
Багатіti і цвісти,
Тягнеш тачку до якоїсь
Фантастичної мети!¹⁷⁾.

Однаке Франко не міг зрадити свого народу й покинути його на шляху змагання за поступ, науку й волю. Він збагнув, що історія судила йому бути українським Мойсеєм і він мусить яести свій народ крізь життєві бурі і перешкоди до вершин всенародного щастя. Він вірив у силу революційного духа українського народу і в "день воскресний" української самостійної держави, та що день цей уже близько:

Та прийде час, і ти огністим видом
Засяєш у народів вольних колі,
Труснеш Кавказ, впережешся Бескидом,

Покотиш Чорним морем гомін волі,
І глянеш, як хазайн домовитий,
По своїй хаті і по своїм полі!¹⁸⁾.

Підсумовуючи все вище сказане, хочеться підкреслити, що І. Франко не тільки ТИТАН ДУМКИ Й ПРАЦІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ. Його цілком сміло можна вважати ТИТАНОМ ДУМКИ Й ПРАЦІ ВСЬОГО ЛЮДСТВА. Він виносила у своїй душі і створив своїм великим розумом духовні цінності, яких ми ще й досі не зуміли цілком осягнути. Серед нас, на жаль,

ще й досі процвітають незгода й фальшиві амбіції; зневага своїх авторитетів, комплекс меншеварстви і низькопоклонство перед усім чужим; сіяння наклепів і нетерпимість інакше думаючих; самохвалство, вислужництво й донощицтво — все це з арсеналу морального кодексу малоросійства і рутенства.

Аналізуячи багатство думки і титанічної творчої праці Івана Франка з нагоди його 120-річчя з дня народження і 60-річчя з дня смерті, — ми повинні твердо постановити скинути з себе усі негативні риси нашого національного характеру і стати разом, як одна сім'я, під могутній духовний прапор нашого пророка Франка, що стоїть на історичному шляху українського народу як ВІЧНИЙ РЕВОЛЮЦІОНЕР і кличе нас до світлих вершин волі — вперед — назустріч сонцю золотому.

¹⁾ Сімович Василь, **Іван Франко: його життя та діяльність**, Третє видання, "Дніпровська Хвиля", Мюнхен, 1966, стор. 4.

²⁾ В 1873 р. Франко написав віршем драматичний твір "Югурта". У 6-й кл. гімназії на завдання викладача німецької мови він написав німецькою мовою віршовану драматичну сцену "Ромул і Рем", як це підкresлюють О. І. Білецький, І. І. Басс, О. І. Кисельов у спільній праці **Іван Франко: Життя і творчість**, АН УРСР, Київ, 1956, стор. 25.

³⁾ Франко Іван, **Твори**, т. XV, кн. 2, Видавничe Товариство "Книгоспілка", Нью-Йорк, 1960, стор. 289.

⁴⁾ Там таки, стор. 216-217.

⁵⁾ Див. Зеров Микола, **До джерел**, Укр. В-во, Краків-Львів, 1943, стор. 125, та Сімович Василь, цит. праця, стор. 14-15.

⁶⁾ Зеров М., **До джерел**, стор. 125.. На цій сторінці Зеров подає таку виноску: "В Галичині це була пора, коли бачилося, що запанує тип "рутенця", цебто русина, що, знеохочений сварами про народність, про язык і про Драгоманівські ідеї, вмишає руки від усього, не хоче знати нічого поза чорножовтими стовпами, що відмежовують Галичину від Росії. Франко, "Молода Україна", ч. I, стор. 7.

⁷⁾ Франко Іван, "Література, її завдання і найважливіші ціків", **"Молот"**, 1878, стор. 205-215.

⁸⁾ Франко Іван, **Твори**, т. XV, частина перша, Видавничe т-во "Книгоспілка", Нью-Йорк, 1960, стор. 55-57.

⁹⁾ **Широке море України. Документи самвидаву з України**, Сверстюк Євген, "Іван Франко", Смоленськ, Париж, 1972, стор. 70.

¹⁰⁾ Там таки.

¹¹⁾ Франко Іван, **Твори**, том X, Київ, 1954, стор. 120-121.

¹²⁾ Там таки, стор. 45.

¹³⁾ Там таки, стор. 48.

¹⁴⁾ Франко Іван, **Твори**, том XI, стор. 13.

¹⁵⁾ Франко Іван, **Твори**, том XII, стор. 481.

¹⁶⁾ Там таки, стор. 504.

¹⁷⁾ **Широке море України**, стор. 82, 84.

¹⁸⁾ Франко Іван, **Твори**, том XII, стор. 482.

НОВІ ДНІ – НОВІ ПОДІЇ МІЖНАРОДНИЙ ОГЛЯД

Перша половина 1976-го року, на порозі якої стоять наша громадськість, проходила під знаком Португалії та процесу ліквідування решток її колоніальних володінь в Африці. З цим пов'язувалися внутрішні зміни в тій країні, де на місце диктаторського режиму правого напрямку пробували просунутися диктаторські елементи лівого напрямку.

Під тиском центральних і правих кіл власного суспільства, підтриманих соціалістами більш центрального напрямку, а втім і при заохоті з боку держав демократичного Заходу, португальське суспільство зупинило просування комуністів. До перевороту в будь-якому напрямку не прийшло там, а вибори показали щиру нехіть португальців до крайніх елементів.

Сьогодні можна надіятися, що Португалія залишиться повноцінним і важливим членом граніц держав Північно-атлантического союзу (НАТО).

**

Тим часом американська нерішучість, породжена ранішим заламанням американської політичної рішучості у В'єтнамі, дозволила Кубі та Радянському Союзові розгромити некомуністичні сили в Анголі. Кубинський уряд був у цьому випадку інструментом Москви, що сама не зважилася післати свої військові відділи до Анголи. Кубинські "добровольці", озброєні радянською зброєю, були вирішальним чинником у становленні комуністичного режиму в тій країні, яка може стати форпостом чергового наступу промосковських сил у нутро африканського континенту.

Американський державний секретар Генрі Кінсінджер втратив багато із своєї популярності внаслідок тієї перемоги радянського бльоку. Ангола може бути саме тим поворотним пунктом, із якого розпочнеться оздоровлення американської політичної думки.

**

Того оздоровлення очікують не лише численні американці, але й західні європейці, що не загубили своєї віри в народовладність і законність політичної боротьби. Ось в Італії комуністи пробують використати демократичну систему правління для того, щоб принаймні вступити на поріг влади та перестати бути лише опозицією. Оскільки італійська демократія не всілі впоратися із своїми соціально-економічними проблемами, комуністи під керівництвом Берлінгера весь час пробували представити себе виборцям, як розпорядливі організатори, реформатори і... демократи.

Тому керівники італійської компартії час від часу робили застереження щодо політики Москви, мовляв, італійська компартія — незалежна від Москви і дбає лише про інтереси італійського народу. Подібну тактику застосували також фран-

цузькі комуністи, що навіть — як пізні Івани — спробували присвоїти собі заслугу в визволенні Л. Плюща з радянської психіатричної в'язниці.

Громадська думка Італії, а втім і інших країн Заходу, з недовір'ям трактує ці тактичні заходи італійських і французьких комуністів. Коментатори правильно зазначають, що, прийшовши до влади, ті комуністи добровільно не зреагували на тієї влади навіть якщо б виборці змінили свою думку і хотіли б їх усунути законним способом. Історія не знає ні одного випадку та ні однієї країни, де б комуністи виконали таку волю народу. Раз прийшовши до влади, вони тримаються її при допомозі поліційних і військових багнетів.

**

Подібний досвід здобуло народовладнє людство і в випадку "миролюбності" Москви та її ідеологічних союзників. На всіх міжнародних конференціях представники Москви говорять про мир і потребу обороняти його. Не бракує їм гарних фраз і про роззброєння та обмеження продажу зброї слаборозвиненим державам Африки й Азії.

Тим часом спеціялісти наочно доказали, що Радянський Союз уже перегнав Америку в продажу своєї зброї, зокрема до Африки і на Близький Схід. Поряд з цим, Радянський Союз — за ціну добробуту громадян усіх своїх республік — швидкими темпами розбудовує свою морську флоту, повітряні та наземні збройні сили.

Будучи в конфлікті з Китаєм, Радянський Союз непомітно підготовляє свої морські й наземні сили до наступу — у випадку війни — на протоки Скагеррак і Каттегат, які пов'язують Балтицьке із Північним морем, що на захід від Данії.

Збройні сили держав Варшавського Пакту проводять військові маневри дедалі більше кордонів Данії та Норвегії, що звичайно уже непокоїть уряди обох країн. "Військова діяльність Радянського Союзу та інших членів того Пакту в тому районі була значно більша протягом декількох років ніж цього вимагають потреби їхньої самооборони", — заявив данський міністер закордонних справ К. Андерсен. Він підкреслив обставину, що ці маневри цілком розходяться із принципами Гельсінської декларації про співпрацю і безпеку на європейському континенті.

**

Канадські коментатори різних газет і напрямків час від часу твердили, що — як сказано напр. у газеті "Торонто Сан" 7 квітня — "Кремль готується до війни".

Скептики недовірливо кивали головами на такі твердження.. Аж ось прем'єр провінції Альберта Аллан Блейкні почув безпосередньо від заступника прем'єр-міністра Китаю подібне твердження —

пересторогу: перегони в озброюванні велико-держав тривають далі, а тим самим світова війна таки неминуча. Китайський державний діяч знов. що він торкається дуже "недипломатичної рани", коли остерігав канадського діяча: канадці повинні бути приготовані на нову світову війну.

Звичайно, китайцям відомо більше, як канадцям — пересічним громадянам і державним діячам! — бо китайці живуть поряд з агресивним тоталітарним велетнем, що зв'ється СССР. Військові сутички між китайськими і радянськими військовими частинами на спільному кордоні належать до буденних випадків уже кільканадцять років.

На агресивність кремлівського керівництва в сучасну пору показує не тільки його африканська та арабська політика, але й також загострення пропагандивно-ідеологічної боротьби.

Як недавно повідомляло агентство преси "Ройтер" із Москви, на керівних постах радянських органів преси і інших засобів масової інформації проведено персональні зміни. До голосу допущено твердих", бо "тверді" керівники підготовляють свої республіки та союзників до можливої війни.

**

Іншим аспектом цих змін і твердшої ідеологічної лінії можна вважати і прагнення тих керівників здигнути греблю проти правдивої інформації, що проникає у Радянський Союз та в інші комуністичні держави із Заходу та з Китаю. Тому різнонacionalні спостерігачі твердять, що саме тим наміром Кремля можна пояснити зміщені та розширені нападки радянських газет на короткохвильне радіомовлення: "ББС" з Лондону, "Голос Америки" з Вашингтону "Радіо Свобода" з Нью Йорку та Радіо Канада з Монреалю.

**

Цікавим проявом тих мирно-воєнних настрій чи тенденцій була вістка про бунт на радянському воєнному кораблі поблизу шведського острова Готланду. Повідомлення про той бунт на міносці "Сторожевий" з'явилися ще наприкінці січня, але шведська влада тоді не підтвердила їх. Щойно тепер, у травні, з шведського міністерства оборони повідомлено, що там були дані про цей бунт.

Збунтувалися 250 моряків під проводом свого політрука. Вони арештували капітана і декількох старшин та замкнули їх у кабінах, а опісля спрямували своє військове судно у напрямі Швеції. На горе їм, один із офіцерів якось вирвався і встиг заалармувати командування балтийської флоти.

Не маючи потрібних командирів і повного складу екіпажу, моряки не могли розвинути всієї швидкості свого судна. Його наздігнали літаки, проти яких — при браку бойової амуніції — збунтувані волелюбні моряки не могли встояти і зазнали поразки: приблизно 50 з них загинули. деято вискочив у воду, але таких виловлено, а судно згодом повернули до латвійського порту.

Ось символ нашої "миролюбної" епохи, дні якої приносять усе нові події.

Костянтин БАСЕНКО

САДОК ВИШНЕВИЙ . . .

...коло дачі.

Хруші над вишнями гудуть.

Плугатарі з плугами не йдуть, бо п'ятикорпусного навісного плуга за собою не поволочиш — хай його трактор "ДТ-54" потягає.

Сім'я вечера коло... дачі: мама й доня. Тата нема, бо тато терпів, терпів, а потім плюнув і помер. Переставився, одне слово.

Вечірня зіронька встає...

Соловейко співає...

Та мамі чхати на соловейка. Мама жує вареника і научає дочку.

— На чорта лисого він тобі здався... той безштанько? Вік мучиться і працювати?

— Ale ж я його люблю, мамо!...

— То для дураків — любов. А ти спочатку подивися, скільки він получає, а тоді вже прикинь: любити чи не любити. Слава Богу, наче не дурно виросла.

— Ale ж він кінчить інститут і зароблятиме...

— Ет! — махає мама віделкою, вstromляючи її у полумисок з варениками. — Інститут, зароблятиме!... У нього що — блат є, щоб у центрі на порядній роботі влаштуватися? Хіба у нього батько професор? Або мати модистка? Патякаєш! Закінчить інститут і поїде чи на ціличу, чи у Сибір. І тебе потягне за собою. Невже тобі хочеться до білих ведмедів у сусіди?

Дочка мовчить. Мати, проковтнувши вареника, веде далі:

— Ти, доню, любов лишай на опісля. Встигнеш. Красива вродилася. Заміж вийдеш — віdboю від ухажорів не буде...

— Мамо!

— Що — мамо? Зараз, доню, твоя задача — мужа вибрati собi. Щоб статечний був. Хай на віть підтоптаний трошки — як твій батько, але щоб заробляв. Сидітимеш у теплі, у розкошах і ні за холодну воду. І коверзуй, і ледарюй, і сцени влаштовуй. А підтоптаний терпи, догоджай молодій жоні, щоб знов, паралітик, кого брав! Оце життя! А як, дастъ Бог, паралітик ноги простягне — ти хаяйка і дачі, і багатства, і власного життя.

— Мамо, — дочка нерішуче. — А все таки... Може, варто ризикнути?

У мами гарячий вареник у роті. Вона втягує в себе повітря і махає руками. Нарешті ковтає, не прожувавши, одсапує і говорить:

— Менше як за триста п'ятдесяти на місяць я тебе не віддам. Не для того ростила-кохала. А гискочиш без моєї згоди — прокляну. Сорочки не дам — голою підеш. Тоді їдь хоч у Сибір, хоч на цілину!...

Доня розмірковує, а мама дожовує двадцять другого вареника. Дожовує спокійно і ретельно. І здається, що навіть на очах її сметана виступила. Очі каламутні і тупі.

Доня раптом пригадує, що її мілій не такий уже й мілій. Цілій рік в одних штанях ходить. На Восьме березня навіть подарунка пристойного не подарував. А після закінчення інституту дійсно на цілину збирається, якийсь завод будувати...

— Я подумаю, мамо, — зідхає дочка.

— Умгу! — жує мати. — Подумай, щоб потім не передумувати. Адже ж у Олександра Порфировича зарплата цілих чотириста. Квартира своя. І становище. Професоршою будеш.

У мами очі каламутні і тупі.

Садок вишневий, садок вишневий! Лазить ще по тобі гусінь, садок вишневий!...

Іван БОДНАРЧУК

А ЖИТИ ХОЧЕТЬСЯ

(Новеля)

Сочились дорогами дні грізні, а опісля оця п'ятниця. Десь негри, немов не хотячи, струснули з неба бомбу й потрапили нею у транспорт із збіжжям на двірці. У ліску за огорожею таборив голод. Люди викрадались з табору й бігли на двірець по пшеницю. Набирали в пазухи, рукави й кишені. Брали в пригоріці й принюхувались до запаху подільських піль. "Наша пшеничка тут, а ми голодуємо!" — казали.

Звідси й "казка" про колісницю, суддю, двох адвокатів і агронома. Ліском, стежкою котилася колісниця. Суддя вів колісницю за дишлик, адвокати з боків тримали рівновагу, агроном попихав. На колісниці набиті зерном сорочка й штани. Везуть пшеничного манекіна. Шукають найближчого млинка. Обіцялись дітям повернутися з мукою на балабухи.

Млинок над потоком тарахкотів про щось давнє, минуле. Горбатенький дідок-бавер у гуркіт коліс вплітав свою пісню, — пісню, що не було її ні початку, ні кінця. Він і не зінав, що німецька влада вже скапітулювала — не дочував. Без бецуцьшайну змолоти не хотів. Вийшла золотокоса, модода баверка й вигнала авслендерів з колісницею за ворота. Суддя, адвокати й агроном сиділи над потоком, не вступались. Вони думали про закон, який би дав їм можливість змолоти зерно. Години посувались. Сонце вже обійшло ліс і височіло над червоною вежею. Аж виринула з-за одвірка переодягнена в червоний халат золотокоса німкеня і вигукнула: "А хто з вас панове поможе мені занести ліжко?!" Усі звелись на ноги й пустились в перегони, але німкеня змахнула рукою, вибрала наймолодшого. Млин молов, курликав, немов загублений ключ журавлів у хмарах. Під гуркіт коліс пересувалось, поскріплюючи, ліжко в хаті. Скрипіт його також дечим нагадував журавлів, а радше журавля біля криниці, що погойдувався на вітрі з порожнім відром.

— Гей, та чи змелемо?

— Може й змелемо, бо меценас щось задовго пересуває з кута в кут ліжко.

— Коби Бог дав, щоб повернутись додому з борошном. Діти ждуть... Не так то довго й ждали, як усім здавалось. Меценас вийшов і тільки змахнув рукою: "Не журіться, змелемо без бецуцьшайну!"

Усе обернулось на виворіть. У гуркоті коліс попливла весела розмова.

Коли вже ліжко занадто було розскріпілось, почулось з горища: "Вас іст лос?" Німкеня тоді стримала меценаса за рамена й сказала: "Не бійся, він не прийде сюди, він без ніг".

Уже було по всьому, як вона розговорилася: 'Узяли в мене чоловіка, як чоловіка, а повернули мені сам тулуб. Ноги залишились десь там на віших полях. Я винесла його на горище й там його влаштувала. Виношу йому їжу, вичищую з-під нього, немов з-під немовляти. Перебирає квасолю. Що ж, я його жінка, зобов'язана йому. Людина хоч і без ніг, а жити хоче. Але і я хочу жити. Мені ще й тридцятька не почалась. На вулицю не піду. Ніхто зі мною й не одружиться"...

Весело шевеліли коліщатка колісниці. Колісниця вплітала між шпиці сонце. На горбі у червоній короні сонця стояв гурт. Це жінки з дітьми на руках виглядали чоловіків з дороги. Вітер вплітав між кущі пісню — А жити хочеться!...

Ольга ТРЕТЬЯК

СТЕП ПОЛТАВСЬКИЙ

Степ широкий, барвистий, пахучий.
Степ вродливий, багатий, лункий.
Степ співучий, мрійливий, жагучий.
Степ полтавський, ласкавий, палкий.

Море жита, пшениці, ячменю.
Хвилі маків, сокирок, зірок...
На межі рву чебрець — і у жмені
Несу пахощі — чарів пучок.

Деревій, євшан-зілля, васильки
В степу нашім рясніють-ростуть,
А ромашки, мов ясні світилки,
В собі юнь Полтавщини несуть.

Вліті коники дзвінко стрекочуть,
Бринить гучно робоча бджола,
Гуде джміль, хор комашок сокоче, —
Співа степ — в нім вирує життя.

В синім небі дзвенить жайворонок,
Підпідьомка десь перепел-птах;
Летіться спека зі сонця воронок
І бушує в високих житах.

В далині височіє могила —
Давня слава у ній спочива...
Жене вітер гарячі хвилі —
Рідний степ сонцем вщерть залива.

Із збірки поезій "ЛАДА"
Оttava, 1974

МІКРОМАНИ

"Скарга майбутньому"

Я ніяк не можу опатентувати винахід суперсонічного літака, який у Японії може приземлитися скорше, ніж відлітає з Америки.

Спорт

Найкращі шахматисти в світі — радянські: як шаг, так і мат...

Розчарування

Що це за країна?... Всю Америку об'їздив і ніде лаптей не знайшов!

Модерні фарисеї

В церкві на тарілку кине кводру, а зеленого динара як здачу тягне.

Орлині погляди

— Чоловіче, в мене орлині погляди на речі...
— А це тому, що в тебе куряча сліпота на гроші.

Подяка за порятунок

Вона, романтично: А ви не є героєм моого роману.

Він, драматично: Дякую, що ви врятували мені життя... В кінці вашого роману я мав на думці повіситися.

Шевченкова помилка

Чоловік вертався з народного дому під гумором. Синок на догоду батькові вискочив на стіл і почав декламувати::

“Плюгатари з плюгами йдуть,
А матері вечерять ждуть...”

Жінка скинула допитливим оком на чоловіка промовила до дитини:

— Що “плюгатари плюгаві йдуть”, то, ти, синку, правду сказав, а що “матері вечерять ждуть” — то Шевченко помилився. Нехай плюгавий іде вecherati туди, де й підпив.

Матріярхат

Вдома чоловік тримав жінку в руках, в Америці жінка тримає чоловіка в острасі і в покорі.
Примітка складачки: Так вам і треба!

Запорожець за... океаном

Одарка: Як я спала, ти випив чарку?

Карась: Hi!

Одарка: Мене не обдуриш... Я сплю і кури бачу.

Карась: То зроби так, щоб вони тобі не слися...

Щоб не було тяжко

Філософи кажуть: “Найтяжче впізнати самого себе”. І тому жінки так часто заглядають у дзеркало, щоб не забути про себе...

Як передає Асошійтед пресс, Юрій Лавріненко, за всяку ціну, хоче втягти проф. В. Чапленка до роз'єднання українських письменників “Слов’я”. Професор Чапленко категорично відмовляється й каже:

— Тепер не можу... характер не дозволяє... Хіба... пізніше.

Перший, хто вжив отруйні гази проти людини — це тхір. Формула засекречена.

З мовознавства

— Пане професоре, як буде правильно: “за-яць” чи, може, “заєць”?

Яр Славутич: Зайчик!

Портрет головного редактора

— Що ти, дитинко, малюєш?

— Кисличку...

— А де вона, не видно?

— Пан Кислиця з’їв.

— Та й пана Кислиці щось не бачу...

— Під’їв і поїхав у відпустку...

ЕПОПЕЇ РІЗНИХ НАРОДІВ

Майже всі культурні народи мають важливі літературні твори, створені на світанку їх історичного життя. В цих творах (що їх звичайно звати епопеями) народня пам’ять зберігає спогад про славні чини своїх предків-героїв.

З найдавніших епопей до нас дійшли дві: “Магабарата” і “Рамаяна”, написані староіндійською мовою санскритом. Обидві епопеї постали на основі стародавніх легенд і тому стислого авторства не мають, хоч, напр., “Рамаяну” приписують містичному поетові-філософові Вальмікі.

Широко відомі дві епопеї стародавніх греків: “Іліада” і “Одіссея”, що їх приписують сліпому оповідачеві Гомерові. Як відомо, “Іліада” оспівує боротьбу греків з троянцями (їх столичне місто Троя греки називали Іліон), де з грецького боку вславився прудконогий Ахілл, а з троянського боку — Гектор. Хоч у рішальному двобої Ахілл переміг Гектора, проте невдовзі й сам згинув від отруєної стріли, пущеної сином троянського царя Парісом.

Поема “Одіссея” своїм головним героєм пов’язана з “Іліадою”, бо це власне хитромудрий Одіссеї обдурив троянців своїм дерев’яним конем, в середині якого причалися добірні грецькі вояки, які вночі зненацька й напали на сонних троянців. Але це належить ще до “Іліади”, а сама “Одіссея” оповідає про 10-річну мандрівку героя Одіссея по різних морях та островах, поки він добрався до рідної Італії, де його жінка впродовж усього часу була йому вірна і відганяла від себе женихів.

“Енеїда” — від імені гол. героя Енея, який після зруйнування Трої нібито з ватагою троянців поплив до Італії і тут заснував (перемігши місцевого царя Латина) нову римську державу — це найпо-

НЕМА-ТО, ЯК У НАС . . .

(Закінчення з попереднього числа)

Першою опам'яталась комендантка й почала давати дівчатам знаки, щоб заступили стіл та сковали фотографію. Спостерігши замішання, Сергій перепросив, сказав, що має поладнати не-відкладну справу; повернеться за годину і вже тоді познайомиться. Він вийшов, а всі, ніби поковтавши язики, мовчали. Хоч і знали Вірку, а все ж не сподівалися, що вона аж таку втне штуку! А їй хоч би що! Мовляв, не підійшли одне одному вдачами. У червні одружилися, у липні розлучилися, а в серпні... уже три тижні за Сергієм...

Катерина Миколаївна, забувши урочисті слова, якими мала благословити Вірку, вигукнула:

— А тю на тебе, дівко макоцвітна!...
— За кордоном? Так кордон же на замку!

— Як для кого...

— Як Галька Степура — не за кордон! — додому, в Каменець-Подільську область, їде, то біжить у міліцію по перепустку! А тобі кордон відімкнути? Чи, може, сама ключа вкрала? І де, у якій скрині, той ключ лежить?

— Військовики, наприклад, можуть поїхати в командировку. Із дружинами...

— Бачите, дівчата, — обізвалась одна, — ми все беремо Вірку на глуси. А вона не така вже й вітрогонка. Ось тоді, як ми всі на теплій печі "колядували", Вірка не тільки байдиків не била, а ще й намерзлася бідна стільки. Скільки ж це треба було в чергах настояться, щоб оце все купити!

— У чергах?... А що таке — черга? Її із чим їдять?

Вірка забула, що таке черга?! То, може, нагадати?

Ні, вона цього не забула й не забуде. А тільки хотіла сказати, що там про черги ніхто й нечув. Крамниці порожні, а продавці самі закликають покупців! Вибираї, що хочеш, купуй, скільки хочеш... Прощаючись, дякують, що саме в них купили. Але швидко й пояснила:

— Прошу вас, товариші, не зрозумійте неправильно! У крамницях лежали товари без руху,

---

пулярніша епопея стародавніх римлян. Авторство "Енеїди" точно відоме — Вергілій (70-19 р. до Р.Х.).

Сучасні європейські народи також мають свої епопеї. Напр., французи мають "Пісню про Ролянда", де оспівано героїчну боротьбу європейських лицарів-християн проти маврів-мусульманів; у німців національною епопеєю вважають "Пісня про Нібелунгів" — цикл поем-легенд, яких авторство невідоме.

Староукраїнська епопея має назву "Слово о полку Ігореве". Вона належить до останньої чверті XII століття; автор на ім'я не відомий, але це був хтось із знатніших дружинників князя Ігоря.

бо тамтешні трудяще не мали грошей купувати. Вони жили ж при капіталізмі! А знаєте, що казав Маркс: у міру того, як капітал нагромаджується, становище робітника мусить погіршуватися... Це абсолютний закон капіталістичного нагромадження... при якому настає абсолютне зубожіння пролетарія... Там страшна бідність! Тільки тепер, після нашого визволення, життя трудящих покращало. Алеж треба часу, щоб їхній життєвий рівень досягнув нашого, — тоді їх вони зможуть так купувати. Там люди були босі, голі й голодні. Навіть сірник — уявіть: звичайнісний сірник! — діллили на четверо...

— Нема-то, як у нас... — підперши голову обома руками, Тимко сидить над опорожнілою Вірчиною валізою. — І в трудячих грошей, як тієї половини, і в крамницях полиці від товарів угиняються...

— Не дурно ж, — підхоплює Льонько, — Естонія, Латвія й Литва хочуть до нас приєднатися...

— Спробували б не скотіти!

— А ми не горді: всіх пригортаємо.

— Нехай інші народи також зазнають трохи щастя!

Тимко:

— Товариші, чи спадало кому на думку таке поняття, як "історична несправедливість"? Тільки подумати: стільки людей у світі мучиться, терпить капіталістичний гніт, а щастя — тільки нам... та й нам...

Льонько:

— А вони не дурні: знають, до кого приєднуватися! Якби попросили захисту в якоїсь капіталістичної країни — пропали б! Ніколи б уже не позбулися залежності. Їх би все тісніше й тісніше прибирали до рук. Бо капіталістичний світ — світ нерівності, гноблення більшості меншістю, залежної країни — країною-імперіалістом. Інша справа в нас: ми — вільна спілка вільних народів. Захочемо — відразу можемо виступити з СРСР! І, напевно, поки попросилися до нас, вони не тільки докладно ознайомилися з нашою конституцією, а й порівняли її із законами інших країн. Де, у котрій країні, конституція надавала б кожному народові такі права? Хочеш бути з нами — будь, не подобається — відокремлюйся й господарюй сам!

Не одне питання порушувалося в цій кімнаті й раніше, але завжди було це в вужчому колі. Тепер же збіглися з цілого гуртожитка всі, хто вже повернувся до Києва. Були тут і кияни, ось, як Сонька Фельдман, що, не чекаючи зайняття, прибігли побачитися із товаришками після довгої-предвої (бо аж десятиденної!) розлуки. Розмова ця виникла випадково, і ніхто не передбачив, на яку слизьку стежку вона поверне. (А може й

передбачив хто?). І захопила ця розмова всіх, кожне щось докинуло від себе.

— Але ще ні одна республіка не відокремилася... — зауважила котрась із дівчат.

— Бо хто, дурний, зрікався б свого щастя? — здивувалась її словами інша.

— Естонії, Латвії й Литві не треба було багато думати — це зрозуміло й так: якби в СРСР було погано, то, маючи таку конституцію, Україна давно відокремилася б. Чи треба для них кращого доказу?

Тимко:

— Товариши, справа формальна: ось ми вивчали конституцію, знаємо, що Україна, якби забажала, кожної хвилі може виступити з СРСР. Але ніколи ніхто з нас не пробував уявити (звичайно, з цікавості), як те відокремлення відбувалося б. Хто мав би сказати "відокремлюємось"?

— Як — хто? Нарід! Як він скаже, так і буде.

— А чому ж тоді був процес СВУ? Чому їх засудили?

— Бо то були вороги, вони хотіли відірвати Україну проти волі народу!

— Отже був хтось, хто хотів відокремлення.

— Треба, щоб увесь народ захотів, а не одиниці.

— Яке щастя, що маємо такі закони!

Тимко:

— Щоб нарід міг висловити свою думку, хтось повинен би його спитати, а це...

— Антирадянська агітація!

— А якби в усіх людей одночасно зродилася думка про відокремлення?

— Таке неможливе. Але, якби навіть так сталося, ѹ тоді треба, щоб знайшовся хтось, хто сказав би, де й коли мали б зібратися й висловитись.

— Отже потрібна група людей, які мали б зібратися, радитися й в умовлений день і годину оголосити людям кожний у своїй місцевості.

— Їх'би розкрили ще перед тим і засудили б, як ворогів.

— Бо кожний, хто зробить замах на "священну, недоторканну основу радянського ладу..." — є ворогом народу!"

— Щоб була можливість відокремитися, треба мати свободу слова, друку, зборів...

— Усі ці свободи ми маємо! Вони забезпечені нам конституцією!

— Забезпечені: права, надані одним параграфом — перекреслені наступним...

— Партія — непомильна, знає, що робить: кличено ж пролетарів усіх країн єднатися, і як хтось до нас уже приєднається, то не можна допускати, щоб від'єднувався. Інакше ми ніколи не досягнемо отієї єдності і завжди матимемо ворогів, і не зможемо побудувати комунізму, і будуть кілометрові черги біля порожніх крамниць...

— При комунізмі, дівчата, усього, матимемо, ох і одягнемося ж!

Льонько:

— Ми з Тимком також не від того, щоб одягнутися по-людському... Але не відхиляймось від порядку денного. У мене, товариши, питання: працюють люди в полі—жнива, а хтось таки від-

важився й "тюкнув". (Десь якісь відчайдухи збиралися, радилися й тепер кличути людей висловитися), то чи всі оті тітки та дядьки мали б кинути граблі та коси й бігти? Але — хай! — біжать. Зверніть увагу: мовчки. А, скажімо, баба моя не чула й питає: "Куди, людоњки, біжите?" — "Україну відокремлювати", — не втерпів хтось і відповів.

— Антирадянська пропаганда!

— А що, по-вашому, міліція в цей час робила б? Також поки збеглися б...

Тимко:

— Хай станеться чудо: якимсь дивом усі зібралися в одному місці й вирішили відокремитися. Міліції лишився б один вибір: приєднатися до свого народу. То чи всі оті мільйони, покинувши дітей, старих і хворих, чередою — транспорту ж не вистачить — мали б іти в Москву? Адже питання стоїть саме так: щоб увесь народ заявив про своє бажання відокремитися.

— Далеко не зайдли б. Шлях загородило б військо: в Російській республіці вирішили, що ми йдемо на них війною.

Тимко:

— Ма будь, те відокремлення мало б відбуватися інакше: кожне село, містечко, кожний міський район мав би вибрати своїх уповноважених...

— Антирадянська агітація й пропаганда із зачахом...

— А ті вибрати послів. І вже посли хай їдуть...

— То їх би постріляли!

— Божевільні, схаменіться!!! — У кімнату вскочила Ірка Ходакова й щільно причинила двері. — Двері відчинені, а ви до чого добалакалися?! (Провели позачергові комсомольські збори!). Чи знаєте, що в коридорі — Митько Опанасюк?! І зі швайцаром розмовляє, а сам — аж похилився в бік наших дверей! — наслухує. Ой, буде ж нам, буде! Патякали всі, а змелеться нам: усіх комсомольців нашої кімнати живцем без солі поїсть на післязавітрішніх комсомольських зборах!

— А він не доносить. — Галька Опанасюк стоїть перед дзеркалom і підбирає до лиця кольори: то, на зміну, притулить до однієї щоки блакитний шалик, то — до другої — рожеву сорочину. А позаду неї Льонько розіг'яв на увесь ріст ніжно-зеленаву нічну сорочку.

— Не доносить?! На кожних зборах когось "чистить"!

— І все за дурницю...

Митька минулого року обрали на секретаря комсомольського осередку. І всі комсомольці кажуть, що він — собака. Прийшовши зі зборів, завжди заздрять не-комсомольцям. Мовляв, щасливі: сидять собі, читають... Перед Новим Роком хтось його поздоровив, прислав картку:

Поздоровляю з Новим роком —
Щоб вилізла кутя боком!

Митько відразу скликав збори. Чистив усіх. Бо всі винні, що в їхніх рядах є такі, в кого не марксо-ленінсько-сталінські ідеї в голові, а забобонна кутя! І, як видно із поздоровлення, цей комсомолець чи комсомолка не тільки ту кутю

щороку єсть, а припускає, що й він, їхній секретар, юстиме... І наказав усім принести зразки своєго письма... Ніби й розумний хлопець, казали. а не знає простої істини: ніхто своєю рукою писати не буде, а попросить не-комсомольця, або зовсім стороннього. Вірка, наприклад, звернулася б до когось із будівельного технікума, а Казька з Нінкою пошукали б допомоги на Хрестатику. Вийшли б вечором і гукнули: "Гей, студенти, хто напише записку свою рукою?" А ще як сказати. що це секретареві комсомолу — усі збіжаться..

— Не доносить! Я розказала татові про Новорічне поздоровлення, і тато довго з ним про все говорили. Митько казав, що він ніколи не нападався на них, хто говорив йому, хоч би й не знати що, але на самоті. А як при свідках, то я, каже, боюся. Ану ж котрийсь із них донощик, і мене засипле. Інша справа, якби я не був секретарем... Можете перевірити: нехай хтось із них сам-на-сам гарно побалакає... Тато ще й біля поїзда наказували: "Не дай, Боже, щоб ти коли занапастив чиюсь дитину... Сину, проклену тебе!" А Митько казав, що цього ніколи не станеться...

— Увага, увага! — оголосує Нінка, — Катерина Миколаївна йде; скучила за нами!

— Авеж! — відмахнулася комендантка, — я від вас іще не відпочила! Ану де та, що до капіталістів на побачення їздила? Які вони?

На жаль, Вірка їх уже не застала. Спізнилася.

— Зате я бачила. Приїхала прямо з побачення.

Усі здивовано подивилися в сторону печі. Там стояла — і коли вона вийшла? — Зінка Білоус. Обличчям і руками тулилася до гарячої стіни. Біля ніг, як завжди взутих у хлоп'ячі, з довгими халявками, черевики, стояла валізка.

— Там вони! — Зінка махнула рукою в неозначеному напрямі. — Не капіталісти, правда, бо ті повтікали, а буржуазні націоналісти. Усі ті, що в майбутньому могли б додуматись відокремлюватися проти волі народу... Чоловіки з вітчимом тайгу рубають, а жінки мамі мої помагають тяженні колоди носити...

— Так швидко?!

Тимко:

— І зовсім не швидко. Нашим братам-галичанам надзвичайно пощастило: вони уникнули довгого перехідного періоду. Не розганяючись, стрибували із царства необхідності в царство свободи!

— А ї правда: чому б ми не мали поділитися досвідом?

— Тому відразу й ізольовано експлуататорські кляси. Щоб не нав'язували пролетаріатові клясової боротьби...

— І не гальмували економічного й політичного визволення трудящих!

— Там вони перевиховаються, — каже Зінка, — незабаром підтягуватимуть за іншими:

Ей ухнем, ей ухнем —
Єщо разік, єщо раз...

Зінчину біографію всі знали. Вона, що за неповних три роки двічі — раз із плавання, в друге з їзди на ковзанах — стала чемпіонкою України, її

не приховувала. Не вміла, не хотіла, чи не могла? А може спершу тільки комусь одному розказала, чому, дитячі роки проживши в Москві, після процесу Тухачевського опинилася в Києві...

— Бачилася з мамою? — співчутливо спитала комендантка.

— Товариші, зносьте мої речі! Зараз до мене Сергій прийде, а я так порозкидалася! — гукнула Вірка. — Катерино Миколаївно, я про вас не забула: щось вам купила.

— Зі стрілками! І я матиму панчохи зі стрілками! — раділа комендантка, розглядаючи подарунок. — Уже в неділю, як ітиму з чоловіком до театру, й наряджуся. Спасибі ж тобі, Вірко! (А чи не казала я, що з Вірки люди будуть?)... Зі стрілками панчохи...

Хлопці заступили їй дорогу:

— І ви справді вдягнете ті панчохи?

— А чому ж би й ні?

— Чи подумали ви, де ті панчохи зроблені?

— За кордоном, стрілки ж мають.

— У капіталістичній країні, Катерино Миколаївно! А це значить: щоб виробити ті панчохи, капіталіст, за словами Карла Маркса, то видавлював із робітника додаткову працю, то створював відносне, або й повне безробіття! Аж поки довів, нещасного, до абсолютноного зубожіння...

— Я до товариша Меламеда на виклади не ходжу, і мені ті тонкощі невідомі!

— А що ваша совість каже?

— Офіцерші он кажіть — не мені! Усі ті, що так плачуть над недолею закордонних робітників, самі повдягалися й жінок своїх одягнули в усе закордонне! Підійті на Хрестатик або до театру та й подивіться: усі в панчохах зі стрілками й розкапелюшені по саме нікуди!

Але Тимко й Ліонько зовсім не цікавилися тими, хто по Хрестатику парадує, а нею, виховницею радянської молоді. Бо як це вона посміла захопитися капіталістичними витребеньками? Та ж ті стрілки не що інше, як погоня капіталістів за додатковою вартістю!

Катерина Миколаївна спочатку боронилася. Мовляв, вона — людина минулого, вродилася й виросла при старому режимі. І перевиховати її не так просто. Тим паче, що не вдається виховати — не однолітків жовтня — їх!

— Погляньте, скільки Вірка навезла капіталістичного добра! Та коли закинутої їй, що, одягнувши ті панчохи, саме вона зведе нанівець усі намагання закордонного пролетаріату стати морським капіталізму, пішла в наступ:

— Чекайте, чекайте... — зміряла обох із ніг до голови. — Я й не туди-то! — Так ви — не дівчата, а хлопці!

— Ну то й що?

— І саме ті два, кого я щовечора третій рік виганяю з цієї кімнати! Що ви робите в дівочому гуртожитку?! До котрих двох приходите?

— До всіх...

— Якої біди?! Ану гетьте звідси, щоб вашого духу тут не було!

— Бачите... Ми не приходимо баландраси точити, а вчитися. Підготовляємо політичну економі-

У 30-РІЧЧЯ УРДП

(З доповіді, прочитаної 22 травня 1976 року в Торонто)

Сьогодні ми зібралися тут, щоб відзначити тридцяті роковини УРДП.. Українська Революційно-Демократична Партия в переважаючій більшості є партією осіб із східніх земель України. Як не вони особисто, то їх батьки були переслідувані в Україні, а система комуністичної диктатури пролетаріату їм добре відома.

Після Другої світової війни, в Західній Європі, на нас, так званих східняків, дивилися українці, що жили під іншими окупантами, з недовір'ям і пересторогою. Рівночасно над нами тоді було нависло друге лихо — примусова репатріація на "родину". Українців з Великої України силою саджали на авта чи потяги і проти їх волі, під вартою, вивозили до Радянського Союзу, на сибирське заслання.

Щоб заопікуватися людьми зі східніх областей України, щоб бути речниками і оборонцями всіх кривджених, переслідуваних, понижуваних чужими і своїми, — розкуркулювані, стріляні і недостріляні заснували 1946 року в Німеччині Українську Революційно-Демократичну Партию. Та їй не тільки тому її створено, щоб допомагати людям зі східніх областей України, але їй тому, що втікачі з Радянської України своїм світоглядом, своїми поглядами, не вкладалися в ті організаційні політичні форми, що плекалися і популяризувалися по українських таборах в Німеччині. Іх, українців зі Сходу, вважали скомузованими, зросійщеними, національно несвідомими і взагалі неповноцінними, не вартими уваги "чистокровних" українців.

Основниками УРДП були: Іван Багряний, на той час уже відомий письменник, Семен Підгайний, Григорій Костюк, Кирило Дацько, Михайло Воскобійник, Юрій Дивнич та багато інших. Щоб згуртувати навколо себе людей та щоб ідеї

мію: бо чи вона є справді найтяжчий предмет, чи ми такі тупі. Без допомоги — ані в зуб ногою!

— Хіба Абрам Мойсеєвич погано викладає? Питайте його...

— Та чому там погано... А від наших питань йому не раз і кількох хусточок не вистачає піт витирати. Бо з якого кінця не почне про капіталізм розказувати, нам здається, що про соціалізм мова... А як обговоримо з дівчатами, приміряємо зі всіх боків, то все стає на свої місця. (Це так, ніби практика. Знаєте ж: теорія без практики — мертва). При дівчачій допомозі нам розкриваються очі, виразно бачимо різницю. І тоді все більше й більше переконуємося, яке то щастя випало нам — жити при соціалізмі!...

стали відомі ширшому колові громадян, вони розпочали видавати журнал "Наша боротьба" та газету "Українські вісти". Щоб захистити людей від примусової репатріації, Іван Багряний написав памфлет "Чого я не хочу вертатися до СРСР", який перекладено насамперед на англійську мову і вручено різним впливовим особам Конгресу США, президентові Труманові, керівниціві аліянтських військ генералові Айзенгаверові та урядам Канади і Великобританії.

УРДП з самих початків і до сьогодні орієнтувалася і орієнтується на сили українського народу, що залишився там, в Україні, якого вони були часткою й думали категоріями тих людей в Україні. Провід УРДП виходив з тих основ, що в Україні лишився народ поневолений російсько-комуністичною системою, але володіє кадрами, людьми, високого фахового, державного і політичного вишколу, які при слушному моменті можна і потрібно використати для створення незалежної української держави.

Пригадуєте, скільки неприємностей, цікувань зазнала УРДП, а її керівник Іван Павлович Багряний зокрема, за те, що в той час, двадцять вісім років тому, в травні 1948 року, на Другій з'їзді УРДП в Німеччині він сказав: "Розглядаючи політичні сили, вірніше політичні кадри українського народу в підсноветській Україні, ми твердили і твердимо, що кадри ті колосальні, високої політичності школи, як і високого фахового та державного вишколу. І той, хто опанує ті кадри, той може боротись проти Сталіна за українську державу. Але ті кадри знаходяться в КП(б)У і в комсомолі, тобто під КП(б)У і під комсомолом, що ними розпоряджається. Наша ставка на ці кадри власне і наводила жах на наших політичних супротивників, даючи харч найзапеклішої пропаганди супроти нас. Але ми стоймо далі на своєму, повторюючи дальший хід думки, яку нашим супротивникам не вистачає пороху дослухати до кінця. Так, ці кадри під КП(б)У і під комсомолом. На державно-політичній роботі. І це основні, кадри нації, бо все, що було політично активне і здатне до політичного життя мусило визначитися, можливість же визначитися в офіційній сфері була і є лише одна — під егідою КП(б)У і комсомолу. А тепер інша справа, наскільки ці кадри душою і серцем належать КП(б)У і комсомолу. Досвід доводить тут щось зовсім протилежне. Приклад Хвильового і Влизька, Позичанюка і багатьох, багатьох інших хіба не є красномовний? А отакі Гудзенки і Кравченки — хіба це лише одиниці? Нам принаймні відомо, що ім'я їм легіон. А 1941 рік з масовим відсахненням всіх цих кадрів від Сталіна!

І ось, застановляючись над цим, ми казали і кажемо — проблема успішності боротьби за українську справу, це проблема включення всіх кадрів в політичний актив нації, у велику революційну, визвольну акцію. Проблема схоплення з ними ідейно-політичного контакту. Очевидно, не про контакт з переконаними комуністами й комсомольцями йдеться. Ні, йдеться про контакт з тими, хто розійшовся з комунізмом, так як розійшовся Хвильовий, Позичанюк чи Влизько. А це значить з дев'яносто відсотками всіх тих політичних кадрів. Контакт з тими, хто своєюми переконаннями стойть по цей бік барикади, по нашому боці, а не по боці сталінському. Але хто може схопити той контакт з ними? Вони розійшлися з комунізмом, але вони розійшлися й ніколи не зійдуться й з фашизмом в будьякій формі. Не зійдуться вони й з монархізмом, а тим більше з будьяким політичним маланжінством. Звідси наші розрахунки, наша ставка і наші претенсії на ці кадри... "Власне в цих кадрах і є найбільші наші політичні резерви — ці резерви колосальні. Вони в армії і в державному апараті, вони в авіації і на виробництві, вони ж і по Сибіру, тюрмах і концетаборах".

Щойно тепер ми маємо очевидні факти правильності тверджень Івана Багряного, висловлених 28 років тому. Думки і дії багатьох сучасних українських т. зв. дисидентів (прізвища пропускаємо, Ред.) є переконуючими даними для нас і для тих, що поборювали нас і Івана Багряного саме за кадри українського народу. Багато наших ревних і воявничих противників, які нам приписували комунізм чи симпатії до тієї системи, тепер стали самі величими прихильниками і поширювачами ідей цих членів комуністичної партії та комсомолу. Деякі середовища записали їх заочно в свої ряди та почали називати їх іменами своєї видавництва чи установи, чим роблять цим відважним борцям за українську правду ведмежу прислугу.

Яку ж ідею, чи, власне, що саме пропонує УРДП для українського народу? УРДП одним з найголовніших своїх постулатів ставить насамперед те, щоб Україна була вільною, ні від кого незалежною демократичною українською державою. Щоб її уряд вибирався вільним голосуванням з кандидатів різних українських партій, різними людьми, що заселюють Україну. Щоб в Україні панувала українська мова, щоб у школах і в університетах всі могли здобувати вищу освіту безкоштовно свою рідною мовою. В Україні має бути свобода. Кожний може говорити, писати, друкувати те, що на його погляд є правильне. В Україні має бути свобода сумління й переконання. Людина може ходити до православної, католицької, баптистської чи іншої церкви, чи й взагалі не ходити — то її право. Рівність прав людини й громадянина України й користування цими правами мають бути забезпечені всім законодавством української демократичної держави. УРДП увела в свою програму все, що найкраще, найдоступніше і можливе до уведення в життя за

життя тих, що живуть, а не для тих, що живити після них.

В багатьох з вас виникне питання, як УРДП хоче свої ідеї з еміграції поширювати в Україні. Ідеї, особливо добре, сприятливі, проходять різні мури, перепони. Їм немає ніяких границь, ніяких меж. УРДП упродовж всього свого існування видає газету "Українські вісті" та інші партійні журнали, книжки, ляточки, які дістаються в Україну... Багато членів УРДП та наших прихильників і співпатріотів працювали і далі працюють в радіостанціях "Свобода", "Голос Америки" та "ББС", які щодня висилають свої радіопередачі в Україну та сателітні держави. УРДП, протилежно до деяких українських партій та сепараторів, рекомендує зустрічатися з людьми з України і, як є змога, відвідувати Україну й дати людям зрозуміти, що вони мають бути господарями своєї землі. Що в Україні має лунати українська мова на вулицях, у школах, театрах, урядах, і про те має дбати насамперед сам український народ.

Що Україна не є самостійною державою, винні насамперед самі українці, які не виявили великих зусиль у час визвольної боротьби українського народу в Першу світову війну. Національна свідомість була мала тоді, мала вона є тепер в Україні й поза Україною, тут. Тому УРДП пропонує насамперед зробити революцію в думанні українського народу, щоб він увесь у своїй свідомості прагнув бути незалежним народом; тоді ніякі русифікації й поневолення для нього не будуть страшні. Зрушити українське суспільство до активного змагання за зміну життя в Україні — стойти на черзі дня. Щойно ця база може привести тоді до революції соціальної, національної, духової, політичної й до створення самостійної української держави. Україні тепер, як і в часи Михайла Грушевського, Володимира Винниченка та Симона Петлюри, потрібно не тисячі, а мільйони свідомих українців.

Поговоріть ви з українцем, що приїхав з України на відвідини чи з студентами, що часто бувають по американських університетах, вони майже всі чи з переконання чи зі страху твердять, що система, яку вони мають, їх цілком задовільняє, і український народ не хоче ніякого відокремлення від Росії. Те, що більшість українців, в самій столиці України, в Києві, говорить виключно російською мовою, їх не турбує.

Виходить, лише одиниці відкрито домагаються більших прав, і то прав, які їм дані конституцією, лише одиниці готові йти на заслання, бо хотять бачити зміни в Україні на краще. А де ж решта українців? Чи їм ті справи байдужі? Чи не є обов'язком кожного з нас, єсіма можливими способами переконати їх, що доля України лежить у їх власних руках?!

Але в дечому багато й ми можемо допомогти їм звідси. Коли на Захід ще не приїжджають з виступами українські мистецькі одиниці чи поодинокі мистці, ми говорили, що їх не пускає Москва. Коли ж почали приїздити й українські мистецькі одиниці чи мистці — ми почали їх бойко-

тuvati, лаяти, ображати, компромітувати. Що культурні діячі чи мистці не приїжджають на цей континент зі свого власного бажання — про це не може бути й мови. З подібними візитами вони були в країнах Азії, Африки та на Кубі. Тому, звичайно, такі подорожі мають перш усього політичну ціль: показати народам Азії та Африки ніби щасливих мешканців багатонаціональної країни Радянського Союзу.

В містах Канади і США, де є великі скупчення українців, — їхнє завдання було трохи складніше. За їх плечима не стояв звичайно уряд Радянської України, а уряд поневолювача — Москва. Тому їхньою ціллю, насамперед було показати українській людині, особливо молоді, на еміграції, що наші погляди та твердження про поневолений народ, про експлуатацію, русифікацію — застарілі. З їх розмов виходило, що ми давно залишили Україну і не обізнані з колosalними змінами, що відбулися в Україні.

Зустрічі з людьми з України показали нам, що Москва любить чужими руками загрібати вогонь. Вона використовує українців для прикриття своїх злочинів супроти України та приховує її поневолення перед зовнішнім світом. Але це не дає нам, як політичній еміграції, щодних підстав, утікати від зустрічів з людьми з України. Такі зустрічі напевно не є приємні й відвідувачам з України. Тяжко повірити, щоб вони вже були до тієї міри сліпі й глухі, щоб не бачили якої великої шкоди приносить українському народові опіка "старшого брата". Коли ж вони дійсно такі наївні й сліпі, то нашим святим обов'язком є їх збудити зі сну, показати дійсність. А фактів нам не бракує. Ім треба пригадувати, що найвидатніших українських комуністів, а не якихось "буржуазних націоналістів", Москва безпощадно нищила і нищить за їх любов до мови, своєї історії, своїх історичних пам'яток та за згадку комуністичної рівноправності для всіх народів, в тім числі й для українського. Побоювання, що зустрічі з людьми з України, чи виступи одиниць пошкодять нам — є неоправдані. Нам потрібно більше зустрічів, нам потрібно більше довір'я до української людини тут і там. Для молоді, що зустрічається чи буває на виступах людей з України, це дає новий поштовх до студій українських проблем. Думаюча молодь буде змушена вивчати життєвий шлях українського народу. Зустрічі з людьми звідти дадуть їй нагоду піznати сильні й слабі сторони комуністичної пропаганди... Навіть більше того, нам треба заохочувати молодь відвідувати Україну, близче піznати батьківщину своїх батьків.

Ми, емігранти, громадяни Канади чи Сполучених Штатів Америки, в більшості на Україну вже не вернемося, хоч би й Україна стала вільною незалежною державою. Хіба, що поїдемо оглянути чи відвідати її. Але Україна, її проблеми, нам ще й далі дорогі і близькі. Тому їх треба популяризувати всякими способами. Треба робити так, як це роблять державно думаючі нації. Нам потрібно не бойкотувати виступи мистців з України, а треба б подбати, щоб побільше приїздilo артистів, спортсменів, науковців, селян і

робітників. Ізоляція нас, а їх від нас та світу. приведе до скорішої асиміляції, як тут, так і там... А це власне і є те, чого бажає наш ворог...

Так довго, як українська нація перебуває поневолена, на всіх нас лежить обов'язок допомогти їй своєю працею, своїм знанням, здобути свободу і незалежність.

Допомагати Україні та українській справі може і мусить кожний з нас, молодий і старший, чи то в школі, університеті, чи на праці. "Служити Батьківщині, — писав колись Іван Багряний до членів ОДУМ-у — справі її визволення треба і в малому (а може це є найбільше, що можна зробити в даних умовах). Для її слави, для її імені й чести треба наполегливо й віддано вчитися у високих школах в тих країнах, де вам приреченено жити, здобувати високі фахи, наукові ступені, високі пости, добиватися великих винаходів, незвичайних звершень в галузі науки, мистецтва, літератури, політики — все з думкою про свою Батьківщину, про свій народ, про перспективу змагань разом з ним. Для нього треба жити й працювати скрізь так, щоб у вашому імені, у вашому поступованні бреніло ім'я вашої батьківщини України, щоб її ім'я було духовою печаттю на всім шляху, де пройшла українська людина".

ЗАКЛИК ЦЕСУС

Сто років тому царський уряд Росії видав "Емський указ", яким було заборонено вживання української мови в пресі і книгодрукованні, в науково-освітній діяльності, в театральних та публічних виступах. Сучасні події в Україні свідчать про те, що дух "Емського указу" ще й сьогодні керує культурно-мовною політикою Москви супроти України.

Управа ЦЕСУС закликає всі українські студентські союзи, ідеологічно-конфесійні студентські громади та всіх українських студентів відзначити 100-річчя цього ганебного "ювілею". Нав'язання мовної політики царської Росії 100 років тому до подій в сучасній Україні показує, що Україна є жертвою колоніяльної русифікаційної політики російських урядів. Заохочуємо всіх українських студентів включитися в акцію відзначення 100-річчя "Емського указу", відбути семінарі на цю тему, пов'язуючи значення указу з історичної перспективи з подіями в сучасній Україні; писати до не-українських студентських видань на тему Емського указу, відбути зустрічі з професорами університетів та звертатися з акціями до загального не-українського суспільства.. Заохочуємо українських студентів включитися в акції вже існуючих громадських комітетів для відзначення "Емського указу". 100-річчя "Емського указу" та сучасні події в Україні якраз доказують суть української проблематики: боротьба українського народу проти русифікаційної колоніяльної політики Москви. Проти цього якраз боряться наші брати й сестри в Україні, і в цім є наш обов'язок їм допомогти.

УПРАВА ЦЕСУС

ЗМАРНОВАНИЙ ТАЛАНТ

(до 85-річчя Петра Панча)

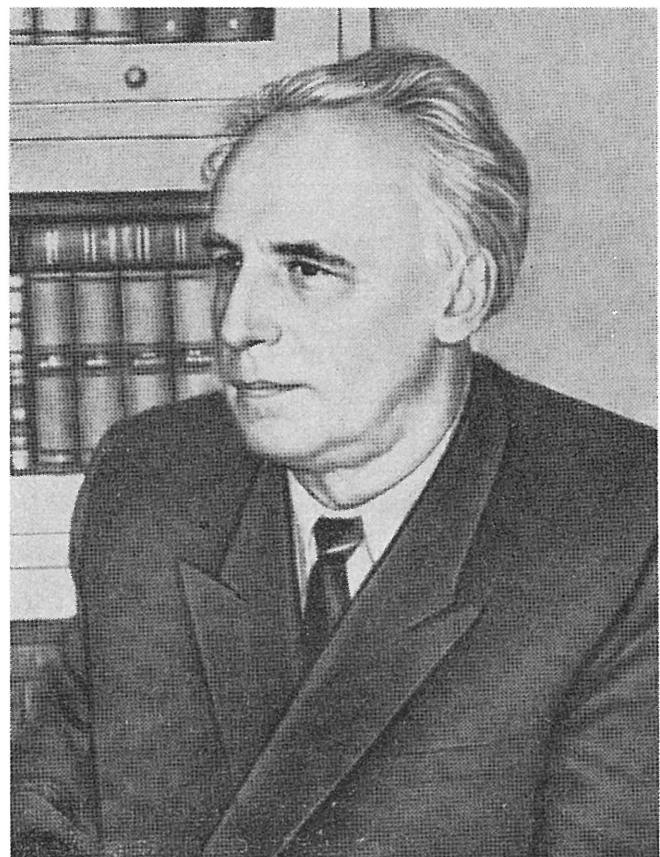
Четвертого липня цього року сповнилося 85 років життя видатному українському письменнику Петрові Панчові. У нашу добу, повну революцій, воєн, зрушень мільйонових мас та докорінних змін у побуті і звичаях, отих 85 років видовжуються ніби на сторіччя.

Приходить зразу на думку, скільки то поетів, прозаїків, драматургів з'явилося в нас протягом того періоду і скільки з них замовило в хуртовині; чий спів обірвала нещадна куля, чиє гаряче серце обледеніло на Соловках чи Колимі, твори лишилися недокінчені, процеси незавершені і доводиться догадуватися про цілість із фрагментів.

А втім, фрагментарність типова не тільки для цього періоду, але і для всієї новітньої української літератури. Згадуючи про ту нашу специфіку, писав Є. Маланюк в есеї "Буряне поліття" (*Літературно-Науковий Вісник*, 1927) "...коли чую цей вираз "українська література", мене проймає складне й тривожне почуття. Дивне видовище... Кілька самотніх обелісків і — пустеля навколо, ряд різновіддалених колон і — анінатяку на будівлю. Випадково, гумористично настроєний дідич "перелицовав на малоросійський язик" Верглієву Енеїду... і цей епізод чомусь править за "початок української літератури". Випадково, в антракті між галушки й варениками, хворі на графоманію статечні господарі полтавських маєтків позаписували різні невеселі малоросійські анекdotи (дотепність яких губилася в степовім темпі оповідання) — і так постав ряд "клясиків українських"..."

Коли глянути сьогодні з перспективи 85 років на постати ювіляра Петра Панча, то якось, однак, не вміщається він у цій Маланюковій картичі якось важко вважати його за одну з колон чи обелісків української літератури. Радше приходить на думку інше порівняння нашого вдумливого літературознавця й дослідника Юрія Лаврененка, схоплене в заголовку його критичних есеїв "Зруб і парості" та в отих словах вступу: "...Гаї української літератури рідко коли доходили свого нормального віку й зросту. Іх було рубано ще молодими чи десь на половині віку. ...Схема "зруб-парости", "знищення-відродження" повторялася в житті нашої культури так регулярно, що її можна б назвати *The Ukrainian Way of Life*. Трагічний цей шлях, та, мабуть, чи не єдиний це спосіб нашої літератури жити і вмиряти...".

Подібна до велетенського лісового зрубу, зокрема, українська література тридцятих років цього сторіччя. Наче там розгулялися жорстокі рубачі з сокирями та пилами, рубаючи все: то низько, ще на пні, то вже вище. Тільки тут і там збереглися самотні дуби з обломаним гіллям, з зарубцюваними ранами, чи то тому, що рубачі

Петро Панч

втомилися в своїй руйницькій роботі, чи не стало часу... Розбуяли із зрубів парості, вирвався вгору молодняк, повився між ним малинник, ожина і лісовий бур'ян, зазеленіло навколо, а над усім тут і там оті зацілі, самотні дуби...

Факт, що московська сокира пощастила Петра Панча, і то в період найбільшого розгулу терору, коли все падало повалом, отої факт досить несподіваний і незвичайний. Ще більше загадковим це стає, коли пригадати, що Петро Панч був активним учасником так званого Розстріляного Відродження, від 1922 до 1925 року в пролетарській літературній організації "Плуг" та, що важливіше, від 1925 до 1927 року в самому гнізді хвильовизму — ВАПЛІТЕ. Дивно стає, що в той період, коли пішла жорстока розправа з однодумцями й приятелями Панча, коли сам М. Хвильовий наклав на себе руку, коли пішли на заслання М. Куліш, Б. Антоненко-Давидович, О. Вишня і більшість неоклясиків, коли виїздна колегія воєнного суду засуджувала до розстрілу Гр. Косинку, Ол. Влизька, Дм. Фальківського,

(Продовження на стор. 21)

Увага!

Увага!

У видавництві "Нові дні"
вийшла книга
публіцистичної і літературної
творчості

ПЕТРА ВОЛИНЯКА

ПОГОВОРИМО ВІДВЕРТО

Книга має 680 сторінок,
на добром папері, 25 фот.,
у твердій оправі.

Ціна книги 12.75 дол., включно
з пересилкою.

Книгу можна купити лише у
місцевих представників або без-
посередньо у секретаря Комітету:

Mr. I. Oleksiuk
20 Larkin Avenue
Toronto, Ont., Canada
M6S 1L8

Поштові перекази або чеки
виписувати на

P. WOLYNIAK FUND

ТРЕБА Й ДАЛІ "ГОВОРИТИ ВІДВЕРТО"!

Бувають люди, що залишають по собі довготривалі, незабутні враження: чи то добротою душі, чи незаплямованими чеснотами, чи невтомною працею для добра інших. Найчастіше спонукає їх до цього велика любов до свого народу. Правдива, чиста, не вдавана. Вони горять палким вогнем правди — української правди і, захищаючи її, посвячують їй себе повністю і стають її виразниками.

Такого висновку доходили і такого переконання мимоволі набирається, читаючи збірку позичного і неповторного Петра Волиняка "Поговоримо відверто". Лише він один міг залишити своїми статтями та літературними творами такі сильні враження на свого читача. І ми певні, що приде час, коли його збірка буде читатися як бестселлер, а критики поставлять його в ряди гуманістів, не лише українських, а й світових. Бо кривду він переживав боляче, кому б вона не була зроблена.

Передчасний його відхід з літературно-журналістичної арени відчувається дошкільно тепер, бо говорити відверто не дано багатьом з нас. А особливо події, які він передбачав, події, що

відбуваються на наших очах, потребують оцінки та глибокої аналізи, які міг так добре робити Волиняк.

Будучи сміливою і відвертою людиною, П. Волиняк не міг догодити всім, а число його однодумців, друзів і приятелів стократ перевищує число його недругів і опонентів, які, нічого путного не створивши самі, кидали і далі кидають камінням з-за плоту. Читаючи його статті в збірці "Поговоримо відверто", переконуєтесь, що його погляди на події, які відбувалися за його життя, були не лише правильними, а й пророчими.

Не будемо зупинятися на деяких подіях, щоб не говорити, "а Волиняк давно говорив, що так станеться".

Проблеми, правильно насвітлені Волиняком колись, лишилися актуальними й сьогодні. Вони повторюються і доходять до нас із сторінок збірки, щоб ми ще раз, від початку до кінця перечитавши їх, могли зробити певні висновки. Або щоб лише набратися наснаги, духу, можна читати збірку "Поговоримо відверто" і милуватись мовою, прислів'ями, фразеологізмами та емоційно насыченими зворотами, які звучать у П. Волиня-

ка, як у найкращого поета та письменника. Його критичні статті знаходили широкий відгук і оцінку не тільки серед нас, а й там, на Україні. До його голосу уважно прислухалися не тільки його читачі й однодумці тут, а й політичні противники там. Лише тому, що він писав правду, любив правду і сміливо орудував нею, за це його не любили його опоненти й гративники. Не любили, але ставилися з пошаною.

В особі Петра Волиняка ми втратили людину, що для багатьох була своєрідною зіркою провідою, а збірка його статей і літературних творів "Поговоримо відверто" залишиться нам повноцінним твором, що ввійде в історію української еміграції як незабутня хроніка наших днів, нашої епохи. І тому їй належиться бути на книжковій полиці кожного з нас.

Ініціативному Комітетові, що видав її, належиться подяка. Найкращою подякою було б те, щоб ми придбали її, цим уможлививши появу другого тому, що чекає на видання.

П. ВАКУЛЕНКО
(Австралія)

ПАМ'ЯТНИК ПРОВІДНИКОВІ ІНДІЯН

У Чорних горах, Південна Дакота в США, жили великолюбні племена індіян. Відчуваючи біду, вони робили всі старання, щоб не допустити в Чорні гори жодної білої особи. Завойовники заходу Америки пропонували індіянам інші терени в заміну за Чорні гори. Але вони своїх прав до Чорних гір боронили зброєю. 1876 року одне плем'я індіян, під проводом відважного молодого провідника Крейзі Горса (Crazy Horse), що літав на своєму баскуму коні піддаючи відваги і завзяття, вщент розбило державні війська Сполучених Штатів, які були вислані проти індіян. Наступного року проти них вислано ще більше війська, але й ці частини були розгромлені. Але індіяни не могли втриматися проти багато сильнішого противника, який слав все нові підкріплення, і піддалися. Безстрашний провідник Крейзі Горс був поранений і скоро помер. Коли в Чорних горах відкрито погруддя чотирьох президентів США, в індіян виринула думка, що Чорні гори мають увіковічнити і Крейзі Горса. Індіяни запросили скульптора Корчака Зілковського виконати їх бажання. Скульптор розпочав 1948 року підготовляти в Чорних горах скелю для пам'ятника. Постать провідника індіян на коні, що летить в шаленому бойовому галопі, вже вирисовується в скелях високо над лісистою частиною. Скульптор, більше як чверть століття, день-у-день, спершу сам, а тепер уже з своїми чотирма синами, працює над пам'ятником, який свою величиною на багато разів перевищуватиме пам'ятник чотирьох президентів США. Пам'ятник Крейзі Горса будеться на кошти, зібрани від приватних осіб, з пожертв та вступлів до студій скульптора, де виставлений модель пам'ятника та звідки видно вдалину скелю, над якою працює скульптор, де вже вирисовується індіянина на коні.

Цей пам'ятник міг би давно бути скінчений, але індіяни принципово не хотять ніякої допомоги ні від штату, ні від федерального уряду, які, кажуть, їх одурили, відібрали найкращі землі, не дотримали жодного договору і т. д. Пам'ятник індіяниноvi має бути закінчений 1978 року. Скульпторові, який почав працю над пам'ятником молодим, в 1978 році буде сімдесят років. Він і далі з молодечим завзяттям у дощ, у холод чи сніг продовжує працювати над найбільшою скульптурою свого життя.

О. К.

СОЛОДКЕ ЛІКАРСТВО

Із споконвічних скарбів народної медицини взято чимало високоефективних лікувальних сировин. Серед них — бджолиний мед, "солодкий лік".

З глибини віків і до сьогодні мед використовують як лікувальну речовину від простуди в першу чергу.

Народня мудрість гласить: мед — найкращий приятель шлунка. Цей вислів підтверджується клінічними спостереженнями. Багато лікарів рекомендують мед для лікування *гастроїту*, відомої шлункової хвороби. У хворих при цьому лікуванні нормалізується кислотність шлункових соків, покращується склад крові, понижується збудження нервової системи. Відомо, що печінка активно приймає участь у життєвих процесах організму: обмін вуглеводів, білків, товщів, вітамінів і гормонів. Печінка також виконує функцію фільтра, що робить знешкодженими бактеріяльні та хемічні яди. Мед збільшує запаси глікогена в печінці й цим пісилує її функцію в боротьбі організму з інфекційними збудниками.

Ніяк не можна не згадати ще й про те, що в давній Греції та Римі медуважався найкращим заспокоюючим засобом для спокійного сну.

Чим же пояснити такі багатобічні якості бджолиного меду? Кожна його крапля — це великий склад медикаментів — ліків створених самою природою.

Мед містить у собі 80 різноманітних і вельми важливих для людського і тваринного організму речовин (медвидів), як наприклад: глукоза, великий асортимент мікроелементів, ферментів, органічних кислот, мінеральних, гормональних.

Однак, необхідно пам'ятати, що для деяких людей мед може бути аллергеном, апозитивним, здібним викликати й недуги, аллергічного походження.

Не радиться вживання меду також хворим на цукрицю та людям з нахилом набирання зайового тіла. Безумовно, не можна вважати мед за універсальний лік від усіх недуг.

Кандидат медичних наук

Н. НЕЙРІШ

(Переклав з російської Дмитро Николенко)

Українські ботаніки світового маштабу і роля Мічуріна в їх загибелі

(Доповідь на спільній науковій конференції УВАН і НТШ 28-го лютого 1976 р.)

Останнім часом у нашій пресі часто зустрічаються запитання, чому росіяни дістають Нобелівські й інші премії, а українці їх не мають?

Переходячи до вужчої галузі — ботаніки, за знаю, що багато українських ботаніків, добре відомих західному науковому світу, лишаються невідомими широкому українському загалові. Навіть Енциклопедія Українознавства часто лише побіжно згадує про них, не подаючи важливих даних про їх досягнення і нагороди.

А за часів Росії й СРСР українці часто першими пробивали дорогу науці зі сходу на захід. Доля декого з них за часів радвлadi була страшною. Документацію цього, сам того не бажаючи, зафіксував Мічурін у своїх чотиртомових "Сочиненнях", які сміливо можна назвати не науковим твором, а казками Мічуріна.

Для вияснення ролі Мічуріна треба нагадати, що в часи його діяльності існували два напрямки в науці про селекцію.

Перший із них базувався на успіхах генетики, яка розвинулась завдяки відкриттю Григора Менделя. Цей науковий напрямок був загально прийнятим в Західній Європі, США, Росії і в перші роки радянської влади.

Він не відповідав ідеології радянських керівників. На додому урядові й партії, кар'єровичі і люди неглибокої освіти висунули псевдонаукову теорію, яка не підтверджувалася експериментальними даними, і, як виявилося згодом, була підтасованою цифрових матеріалів. Але вона імпонувала урядові, бо всупереч теорії успадкування генетично зумовлених ознак, на перший плян висувала значення впливу зовнішніх умов, зміни середовища та умов плекання на формоутворення. Сучасне їй майбутнє оцінює людей за їхніми вчинками в минулому. Тим, хто знав Мічуріна з чуток або необ'єктивних тверджень, буде корисно ознайомитися з його особою на підставі його вчинків і висловлювань.

Мічурін мав злісний, заздрісний, сварливий, задиркуватий характер і був незгідливим у родині й суспільстві. Це була самозакохана і надзвичайно високої думки про себе людина. Піднесений випадково на небувалу височінь, він, користуючись своїм становищем, давав "сигнал" до переслідування тих учених зі світовим ім'ям, що були не до вподоби йому. А не до вподоби йому були всі, що мали високі дипломи й були відомі світові.

Джерелом ненависті до людей з освітою і відомих в науці було підсвідоме почуття своєї власної неповноцінності, бо Мічурін закінчив лише Пронське повітове училище (нижчу школу), з якої заходами батькового брата потрапив до

гімназії. Гімназію він не скінчив. Його усунено з шостої класи за невідповідну поведінку.

Одною з жертв Мічуринської заздрості був відомий генетик Г. Д. Карпеченко, який був керівником лябораторії В. І. Р'-а (Всесвітнього Інституту Рослинництва), найкращим генетиком зі світовим ім'ям і керівником великої наукової школи.

Карпеченко розробив метод подолання неплідності міжродових гібридів (між редъкою і капустою).

Чому ж на проф. Карпеченка звернув свій зір Мічурин?

Річ у тому, що Карпеченко в 1927 р. в "умовах експерименту вивчив механізм стрибкоподібної появи нової форми у вигляді аллоплойда в ранзі вида". Після цієї роботи багатьма дослідами доведено, що відкритий ним механізм діє в природі при звичайній природній еволюції видів.

За п'ятірку великий вклад у світову науку він одержав Рокфеллерівську премію.

Заздрість не дає Мічурінові спокою і він занапащує Карпеченка, не розуміючи значення великого відкриття.

Спочатку, за своїм звичаєм, він виголошує самому собі гімн словословія, перераховуючи свої нібито "подібні досягнення" (!?) і ображаеться на Захід за те, що той не визнає його "досягнень", а потім кидає страшні слова обвинувачення:

"Я не потребую капіталістичних премій тому, що щастливий з тієї уваги й турботи, які виявляє до мене комуністична партія і радянський уряд".

Для підозрілого уряду цих слів було досить і вони стали "сигналом" до переслідування Карпеченка і багатьох талановитих учених, таких як ботанік-фізіолог проф. Любименко, фізіолог Савич, генетик Филипченко і методист-педагог Райкін. Так офіційно і відкрито почався новий етап "брудної діяльності" Мічуріна, який на початку революції був обережніший і стриманий.

За цей період він знищив більше великих людей, культурних діячів, представників еліти, ніж вивів нових сортів, часом невисокої якості, якими сам дуже вихвалявся.

Але "апетит настає з їжею", до того ж успіхи окрілюють. Збільшився він і у Мічуріна, особливо коли він прийшов до влади. Раніше він поставив собі за ціль — розвиток садівництва і просування його на північ Росії і Сибіру. Тепер виникала мрія охопити садівництво усієї СРСР.

Простори Росії й Сибіру, що приваблювали його і ніколи ним не були освоєні, стають "тісними" і він спрямовує свій зір на Україну, де садівництво розвивалось інакше, не тільки зав-

дяки кліматичним умовам, але і в наслідок застосування наукових методів у роботі. Засновником наукового плодівництва на Україні був відомий садівник Лев Платонович Симиренко, автор капітальних творів в галузі садівництва — таких, як "Генеральний каталог плодових дерев", "Кримське промислове садівництво", "Помологія" в трьох томах. Він був учасником міжнародної виставки в Бельгії в 1894 р., де його нагороджено медалею за найкращі плодові дерева. Його шкілка плодових дерев була першою і вважалась найкращою на Україні і за кордоном. У Росії подібних шкілок не було. Після вивчення цієї шкілки Мічурін заснував у 1888 р. подібну шкілку в своєму господарстві і вона була першою шкілкою в Росії. 24-го грудня 1919 р. Лев Симиренко, закінчути "Помологію", при нібито загадкових обставинах, був забитий з рушницею крізь вікно.

Слід урахувати огидну постать Мічуріна, так яскраво зафіксовану ним же в його "Сочиненнях", коли уважно простежити розділи I-IV, стор. 302-308 "Бойове питання українського плодівництва" та інші, де він докоряє українським ученим за "відсутність організації, небажання допомагати робітникам і селянам, замість писання беззвартих праць (!) з переспівом славословлення своїй особі".

Стають зрозумілими ці обвинувачення, дарма що вони були наклепом з боку Мічуріна. Вони стають розгадкою "загадковості" смерті Л. П. Симиренка. З цього й почався перший неофіційний етап "плідної" діяльності Мічуріна.

Давно настав час сказати про Мічуріна не за Бахаревим, Яковлевим, Лисенком, Презентом, а за ділами його, ним же безсомненно зафіксованими в його "Сочиненнях". Велику роль в дальшому розвиткові українського плодівництва відіграв син Лева Платоновича — Володимир Симиренко. З дитячих років, під керівництвом свого батька він одержав дуже добру підготовку для діяльності садівника. Далі він одержав освіту, закінчивши високу школу з поважним дипломом.

На Україні, на час виникнення конфлікту між Мічуріном і українськими садівниками, існували три великих селекційні центри з садівництва: Київський науково-дослідний інститут плодово-ягідний (Київ - Китаєво), Мліївська дослідна станція і Уманський плодово-ягідний інститут. Керівником і душою цих установ був Володимир Симиренко, як чудовий організатор, ентузіяст улюбленої справи і ерудит. Він був більшом в очах заздриєного і злісного Мічуріна.

В часи В. Симиренка садівництво на Україні стало на тверді товарові рейки. Першими кроками Мічуріна, спрямованими на руйнування українського садівництва, були його міркування, що для України забагато мати три центри.

За його пропозицією, треба було ліквідувати два з них, залишивши лише один, але й той єдиний переробити за його ж указкою, а саме — щоб він вивчав Мічурінські методи роботи і досягнення Мічуріна, щоб роботи провадилися не в

ліaboratorіях (добре обладнаних), а в умовах "хат-лабораторій" (дуже примітивних).

Другим заходом Мічуріна, спрямованим на знищення українського садівництва, була вимога заміни українських сортів Мічурінськими, що були непридатні для умов України.

Тут не зайдемо сказати, що Мічурін, чудово знаючи значення фруктів у житті людини, не мав поняття про *товарове садівництво*, яке тримається на невеликому асортименті добре підібраних, перевірених і заплянованих сортів. Викликає велику пошану мужня оборона В. Симиренка, повна турбот про долю науки, наукових установ і персоналу, в якій він забув лише про себе і про свої персональні інтереси.

Вивчення матеріалів про В. Симиренка, поруч з матеріалами про Мічуріна, приводить до висновків, що В. Симиренко був жертвою цькування і наклепів на нього і його співробітників з боку Мічуріна і його кліки. Наводжу в перекладі слова Мічуріна, такі зрозумілі для тих, хто жив в умовах радянського терору: "Українські плодоводи більше мали надію на... західноєвропейські сорти, не працювали над створенням нових сортів, зневажливо, а іноді просто реакційно ставилися до моїх методів і досягнень".

Цього обвинувачення було цілком досить, щоб знищити прекрасну плеяду вчених на чолі з її керівником.

Драматичні події цієї нерівної заплянованої боротьби були зафіксовані в стенограмі всесоюзної паради, що відбулася в Києво-Китаєво 1931 року і опинилася на еміграції.

Трохи пізніше подібне явище намічається і в В.І.Р.'ї, де за пляном знищуються послідовниками Мічуріна, але під впливом Лисенка і Презента — Вавилов, Левитський, Гогоров, Агол, Кольцов, Левіт, Майстер і ціла низка генетиків з європейським ім'ям, що дало право нашій науці вийти на рівень з Європою і Америкою.

Нищення цієї близької плеяди відкинуло біологічну науку на десятки років до періоду, коли Мічурін "вивчав" найкращу шкілку (питомник) у Лева Платоновича Симиренка, першого ученого зі Сходу, визнаного Заходом, ученого, що одержав нагороду і медалю в 1894 році на міжнародній виставці.

Перегортаючи ці сумні і болючі сторінки, думка дослідника тої страшної давньої історії мимоволі звертається до сучасних обставин.

Український загал мало знає своїх учених, багато з яких внесли свій вклад у світову науку. А цей золотий скарб дає можливість Україні зайняти почесне місце серед інших народів.

Нехай це буде Вашою амбіцією, Дорогий Педреплатнику, — приїднати бодай одного передплатника "Нових днів"!

ЇХ ДІЛИТЬ 115 РОКІВ

Є порода людей, що живе з глуму над мертвими. Були такі люди і в раніших часах. Коли в 1861-му році передчасно згас Шевченко, якийсь П. І. Вейнберг в статті "Гайне із Тамбова" ("Век" ч. 10, 8-го березня 1861 р., Петербург) "кощунствував" над прахом великого Кобзаря. Він писав: "Шевченко ніколи не був великим поетом", а далі висловлювався про геніяльного сина України в недопустимо блазенський спосіб: "Але нецеремонна смерть не питає, кому хочеться умирати, а кому не хочеться. Вона цілу добу таскала Шевченка до себе і в половині шостої години 26-го лютого забрала його..."

Негідне зубоскальство автора статті викликало обурення багатьох. У газеті "Русский мир" на крині Вейнберга над Шевченком обізвався поет Д. Д. Мінаєв (1835-1889): "Всі журнали і газети, — писав Мінаєв, — повідомивши про смерть малоросійського поета Шевченка, сказали про нього тепле слово; поетичний талант його не оцінений ще достатньо, і російська публіка мало знайома навіть з творами Шевченка, але він був єдиню сяючою зорею української поезії, і Малоросія, особливо народ, не проронили ні єдиного слова із віршів Шевченка; він викликав постійно стільки любові і співчуття до себе, що ледве чи і найвідоміші всесвітні поети можуть в цім відношенні з ним конкурувати; пісні Шевченка слухав народ, і поет був істинним сином своєї батьківщини: рідко кому випадає на долю таке завидне покликання, і почуття пошани до подібних вибраних долі якось беззастережно виникає в кожній порядній людині; крім того, Шевченко, по відгуках усіх, хто його знов, посідав серце настільки чисте, настільки любляче, що являє собою якийсь рідкісний виняток з-поміж людей".

"І ось на свіжій могилі цієї людини безличний "Век", в особі свого фейлетоніста, починає перевертатися і кривлятись, зображенуши в гумористичному тоні, як "смерть таскала Шевченка".... "Чи не правда, як вдало вибрано сюжет для гумористичних вісток?! Немов би мало їх дає навколоїшнє життя, а не смерть, що забирає дорогі жертви... Яку треба мати зачарствілість почуттів і який низькопробний брак смаку, щоб писати про Шевченка так, як написав фейлетоніст "Век"!... Хто хоче блазнувати і кривлятися публічно, той може вправлятися два рази на рік на Адміралтейській площі і ціле літо — на Крестовському острові і т. п. (циркових — Л. В.) аренах для веселощів...".

Д. Д. Мінаєв теж відповів на глум сумнозвісного Аскоченського над Шевченком: "Цей, — писав він про Аскоченського, — має під собою міцну дубову платформу, оздоблену візантійськими хитросплетеними арабесками; він гарчить як Цербер, почиваючи міцність свого приміщення на всі нові картини, що проходять мимо нього..." На вихватку "Домашньої Беседи", газети Ас-

коченського, яка надрукувала пасквіль, підступний "Запрос землякам Т. Г. Шевченка", Мінаєв відповів у журналі "Русское слово"..." Називаючи Аскоченського "органом ретроградства", "поборником нерухомості" і "могильним червяком", Д. Д. Мінаєв писав: "Помер, наприклад, Амос Шишкін, молодий поет з познаками безсумнівного дару, Аскоченський закрякав як ворона над його могилою... Помер наш незамінний комік-актор Мартинів — редактор "Домашньої Беседи" давай потікатися над його похоронами... Поховали незабаром Шевченка, — Аскоченський заплясав і над його могилою, потішаючись зі всеzagального обурення ним наших газет і журналів. Мета була досягнена — про нього говорили, а він цього тільки і хотів, передбачаючи підписку на його огідну газету". ("Русское слово", 1861, ч. 5, цензорний дозвіл 23-го травня. "Суміш", сторінка 20).

(Ці вимовні матеріали подає книга Ф. Я. Приймі "Шевченко и русская литература XIX века", Москва - Ленінград, видавництво Академії наук СРСР, 1961).

Є спільні доля в "істинних синів своєї землі", що посідають серце настільки чисте, настільки любляче, що являють собою якийсь рідкісний виняток людей", що згасли рано, спіткавши "смерть у силі віку... коли стільки ще зоставалось до зрошення, коли стільки задумів і плянів було насильно перервано..." Над їх могилами завжди знайдеться як не Вейнберг, чи Аскоченський, — то редактор циклостилевого журналу з Філядельфії під претенсійною назвою "Клич нації" 115 років пізніше, — який піде в пляс над свіжою, невіджалуваною втратою. У січневому (1) 27 числі "Кл. нації" знаходиться редактор того журналу в традиції чисто аскоченській над світлою пам'яттю ред. Михайла Сосновського, називаючи цю шляхетну, добру Людину "ідеологічно-вихолощеним коњюнктуристом, який намагався по перфідному підривати авторитет ...Дмитра Донцова... та безлардонно ручкатися з кагебівськими агентами з-під стягу ООН ("товарищем юристом" Недбайлом)".

Про Сосновського скажемо його ж словами, що їх він висловив про Донцова, і які стосуються в першу чергу до нього самого: Сосновський "ніколи не боявся висловити власну думку і власний погляд на справу й обстоювати цю власну думку навіть тоді, коли йому доводилося зводити боротьбу з партійними товаришами та з визнаними авторитетами, дуже часто зі шкодою для своєї особистої кар'єри". А ми скажемо, не тільки зі шкодою, але і з небезпекою для життя!

Безстрашно борючись на внутрішньому і зовнішньому фронті за ідеали Добра і Справедливості, Михайло Сосновський не думав про "коњюнктуру", і тому віддав так рано й передчасно своє життя.

Щодо наклепу про "перфідне підривання авторитету Донцова", то саме Сосновський "реабілітував", — що так скажемо, — Донцова в очах усього думаючого українства своєю неоціненою працею "Дмитро Донцов — політичний портрет", поставивши його "чинний націоналізм" у правильну перспективу. В цьому переконається кожний неупереджений читач, що візьме у руки цю бездоганно видану і об'єктивно, з подиву гідною докладністю написану книгу. І прочитавши вдумливо цю глибоку аналізу творчості ідеолога українського націоналізму, що є, — за влучним окресленням А. Камінського, — "більше як тільки 'політичний портрет' Дмитра Донцова", повто-риш слова Мар'яна Дального про відношення Сосновського до Донцова в його статті, присвячений св. п. Михайла Сосновського "Велика втрата" в "Нових днях" (вересень, 1975): "Михайло Сосновський завжди був вірний організації своєї юності та ідеям свого вчителя — Дмитра Донцова. Але це не була рабська ані опортуністична вірність, а вірність справжня, глибоко переосмисленна його життям і живим інтелектом".

Власне завдяки праці Сосновського про Донцова, люди з наукового світу, які вважали річчию аж прямо недопустимою навіть згадувати прізвище Донцова, почали про нього голосніше говорити і виносити його вчення на грунтовне обговорення на університетських форумах для дослідження, вивчення, переосмислення.

Ця magnificent obsession Сосновського Донцовым була "вчасно" зауважена "академіками" в УРСР; проти нього обізвався академік Є. Ю. Євдокименко в Київській "Філософській думці", історик Леонід Лещенко і кол. довголітній редактор "Літературної України" Антон Хижняк, серед інших, у "Вітчизні". Ці, відомо, розправлялися з Сосновським "ідеологічно", а доноси пішли туди, куди треба... Бо український фронт не має запілля і ті найкращі, найвідважніші, найцінніші з нас перші виставлені на удари Москви, і перші, — жаль який! — гинуть від скривованої руки. А ми ... "А ми дивились і мовчали та мовчики чухали чуби"... або, ще гірше: набирали в жмені болота, як той філядельфійський аскоченський ХХ-го віку, щоб кинути на того "одного козака із міліона...", про якого нам казав ще Шевченко у Юродивім".

ЗМАРНОВАНИЙ ТАЛАНТ

(Продовження зі стор. 15)

участь Петра Панча в отих "контрреволюційних" угрупованнях зовсім не пошкодила йому йти далі, ба, що більше, спинається в той самий час на вершині кар'єри. На першому всесоюзному з'їзді радянських письменників у 1934 році Петра Панча обирають членом правління, ба навіть членом президії Спілки письменників СРСР, а потім членом правління і членом президії Спілки письменників України. В найtragічніші

часи примусової колективізації, штучного голоду і винищування діячів української культури саме Петро Панч опиняється в складі радянської делегації на Всесвітньому конгресі захисту культури в Парижі в 1935-му році.

Коли пригадати, які це були часи, стає ясно, що московська сокира пощастила Петра Панча не тому, що народився він в чепці, але мусіли бути інші фактори, які кваліфікували його як вигідного й корисного для режиму письменника. Син селянина, майстра-колісника з Валків на Харківщині Петро Йосипович Панч (повне прізвище Панченко) по закінченні двоклясного приходського училища та праці конторником в агента земного страхування опинився в Харкові, де ввійшов у коло революційно настроєного студентства.

По закінченні Одеського артилерійського училища в часи війни пішов Петро Панч після повалення царата добровільно в Червону армію, як командир батареї, а потім дивізіону, беручи участь у боях з українськими національними збройними силами УНР, а потім у здушуванні селянських повстань.

Стихія буйного літературного відродження в перші роки по війні захопила й Петра Панча. Почував він себе в українському літературному середовищі не чужим, бо й інші письменники, як от М. Хвильовий, М. Куліш та інші, пройшли той самий шлях як червоноармійці по стороні харківського уряду й були серед тих, що насаджували більшовицький лад на Україні. Але коли вони прогресували раптово й швидко в напрямі національного прозріння, що заманіфестоване трагічною смертю М. Хвильового та іншими творами, то Петро Панч такому процесові не піддався.

Ще як член ВАПЛІТЕ починає Петро Панч писати серію повістей — "З моря", "Без козиря", "Голубі ешелони" і "Повість наших днів", що вийшли окремим виданням під назвою "Голубі ешелони" в 1928-му році. Цими повістями утвердив він свою позицію талановитого прозаїка. "Голубі ешелони" — це справді широке полотно про революцію, з удалими відступами в минулі в дусі радянської історіографії, з оригінальним насвітленням бунту матросів броненосця "Потьомкін" в 1905-му році ("З моря"), потім фронтових невдач армії Тимчасового уряду А. Керенського в 1917 році ("Без козиря"), ліквідації спроб українського народу збудувати незалежчу державу ("Голубі ешелони") і встановлення радянської влади та початків індустріалізації ("Повість наших днів").

2

Зупинитися довше над однією з цих повістей, зокрема над "Голубими ешелонами", — потрібно, бо вона займає унікальну позицію в українській літературі, а для Петра Панча вона важлива особисто ще й тим, що саме чи не завдяки отій повісті йому прощені зв'язки з "контрреволюціонерами" і не тільки залишено його цілим,

але й дано йому змогу користуватися впливами й почестями.

Дія "Голубих ешелонів" відбувається десь біля Знам'янки в вагонах поїзду, що ним відступають на захід рештки армії Директорії під натиском різних більшовицьких і повстанських банд. Нема різних, що ідею твору взяв П. Панч з відомої сумніву, фрази про оту сумну фазу нашої визвольної боротьби "у вагоні Директорія, під вагонами територія", ілюструвавши її всією силою свого таланту оповідача, досвідченого вже письменника і вродженого сатирика.

Писав Петро Панч свій твір, здається, не так на партійне замовлення, як з власної спонуки, цири переконаний і з вірою в те, що пише. Адже це була середина двадцятих років, коли українське село вилизувалося з боєнніх ран і розжигалося в короткотривалому НЕПі, коли здійснювалася подекуди й серйозно українізація, коли буйно стала розвівати українська література, коли тисячні тиражі українських видань заливали міста й села, коли виростали щораз нові навчальні заведення, розгортала працю Академія наук, плянувалися щораз нові видавництва і скрізь вважалася ілюзія української самобутності й незалежності. Для Панча, як і для багатьох його однодумців, це було підтвердження, що в критичний період 1917-19 рр. вони вибрали правильний і єдиний можливий шлях для добра свого народу.

Для ідеологічних противників, що притихли й замаскувалися або "голубими ешелонами" покотилися закордон, було шире співчуття і навіть було деяке зрозуміння для отих романтиків, мрійників або заблуканих і здезорієнтованих ідеалістів, звеличників минулого, що ніяк не потрапили в ногу з часом. У тому пляні, наприклад, у Миколи Куліша в його "Патетичній сонаті" є незвичайно симпатична постать Івана Степановича Ступай-Степаненка, що ворожив то на Євангелії, перекладений синьо-жовтими стрічками, то на "Кобзарі", буде Україна, чи не буде, поки не впав від заблуканої кулі.

Петра Панча оті почуття деякого співчуття й зрозуміння для ідеологічних противників знайшли відображення в центральній постатті повісті петлюрівського сотника Лец-Отаманова. Лец-Отаманів в "Голубих ешелонах" наділений симпатичними рисами і навіть деякою дозою ідейності. За цю постать довелося Панчеві вислухати чимало докорів, а потім і чогось гіршого. Ще в 1932 році боронився П. Панч в "Моїй доповіді", що "образ сотника Лец-Отаманова поданий цілком реально, водночас є і символом тієї частини української інтелігенції, що не зуміла знайти правильного шляху серед революційної заверюхи".

По війні довелося вже Панчеві досить поправляти над цією постаттю, щоб її опоганити й зогидити. Вставки оті й дочіпки легко помітити, навіть не порівнюючи з першими виданнями. У вступному критичному розгляді до першого тому творів П. Панча (Петро Панч, Твори, Київ, 1956, Державне видавництво художньої літератури) П. Мисник так і пише про цей скорегований пи-

сьменником персонаж: "В образі Лец-Отаманова з нової редакції "Голубих ешелонів" читач пізнає попередника катів-бандерівців, які разом з гітлерівцями в роки Великої Вітчизняної війни знушилися над радянськими людьми, а тепер западливо виконують шпигунські завдання іноземних розвідок".

Труд Петра Панча в виправленні небажаного в "Голубих ешелонах" був однак незначний, і не багато треба було переробляти образи решти персонажів і загальної дії, бо органічно вся повість — це нещадна, вбивча сатира про добу Директорії. У ній стільки глуму, стільки карикатурності в змалюванні різних типів з національного табору, що й сучасні замовці різних пасквілів позирають ще й тепер заздро на цей твір і вказують на нього як на неперевершений зразок того, як треба розправлятися з "українськими буржуазними націоналістами".

Свита Лец-Отаманова — це "зграя контрреволюціонерів". Тут і петлюрівський полковник Забачта, колишній царський офіцер, тут і старшина Карюк, спекулянт з сником-вбивником, тут і колишній пристав Світлиця, тут і розбещені, розагітовані козаки, що носять відрами горілку з вагона в вагон, а на зупинках роблять випади, щоб погуляти й пограбувати.

Більшовицька шпигунка Ніна Георгіївна сновить між тією товпою зовсім свободно, бо з волі автора Лец-Отаманів закохався в неї беззмінно й ідіотично. Вона довідується про найбільші тайни від дипломатичної місії, що розмістилася в одному з вагонів, пробуючи добрatisя до Одеси на переговори з французами. Ось кілька персонажів із цієї місії, як їх змальовує Петро Панч: "З верхньої канапи, як гарбуз через тин, звисала руда, зовсім кругла голова, притиснута до волохатих грудей. Шиї буцім зевсім не було, бо сорочка, що прилипла до широких плечей, закінчувалася вузьким пружком з жовто-блакитною стрічкою аж коло самих маленьких вух і круглого, як тельбух, вола..." (стор. 177 цит. видання). То знову: "Другий дипломат був з плескатим, невиразним обличчям і весь сірий як його костюм" (179). І знову: "На брудному, давно не голеному масному Чижиковому обличчі були помітні тільки маленькі й ніби теж брудні посолові очі. Він, увесь короткий, як дуплянка, був у старому заяланному кітелі і в повстяниках і облесливо замітно страждаючи, дивився мов собака на шмат м'яса, на склянку в руках Карюка" (193)...

Таке карикатурне зображення національного табору підпорядковане в автора основному творчому задумові висміяти й знецінити ідеї й концепції, за які ті люди боролися. "Якої то ви банди будете?", запитують селяни вояків української національної армії (165). Отою одною фразою, та ще з уст селянина, Панч заплямовує національні військові формaciї точно в дусі більшовицьких пасквілів, несправедливо й облудно, бо і йому доводилося воювати з ними, і сам він знає прекрасно, що серед тодішнього моря хаосу й анархії це були порівняно здисципліновані військові частини.

Клеймо бандитизму не вагається він поширити і на провід: "За бандита вважають нашого батька отамана в Європі" зідає Загнибіда, член дипломатичної місії Директорії, переповідаючи розмову з французами (181).

Принизити їй зникчемнити постать Головного Отамана пробує Панч у другому місці такою реплікою: "Говорять, що Петлюра щирий, але це ще не аргумент для рслі "вождя". Семінарська наука до кадила й кропила наших головних отаманів — занадто малий ценз для міжнародної дипломатії" (188). Підсувається мільйонам теперішніх і майбутніх читачів в белетристичній формі оту брехню справді досить несвісно, коли пригадати, що С. Петлюра здобув добру освіту. Він же був співробітником члена-кореспондента Російської Академії наук Ф. А. Щербіни при укладанні "Історії Кубанського Козачого Війська", він редактував велики газети — "Вільна Україна", "Українська Жінъ" та інші, він же один з провідників Революційної Української Партії і потім УСДПартії, він автор знаменної декларації про позицію українського народу в війні між Росією і Австрією, він видатний літературний критик, організатор української армії і архітектурний державної політики в найскладніших обставинах нашої визвольної боротьби. Але в Панча Головний Отаман, за більшовицькою рецептою, недовченій семінарист.

Головну увагу спрямовує однак П. Панч на те, щоб висміяти й осудити намагання Директорії дійти до порозуміння з представниками Антанти на початку 1919-го року. Вістка про контакти Директорії з французькою місією в Одесі викликала в більшовицьких колах справжню паніку. Зарисувалася реальна перспектива, що Антанта змінить вичерпані українські національні військові формaciї, підвезе їм з моря боєприпаси й воєнний виряд, а, головне, стане за молоду державу всією вагою переможця, викликаючи отак цілеспрямовання в діях Директорії, щоб змобілізувати народні маси для спротиву проти навали більшовиків з півночі і закріпiti державність.

Невдачі Директорії й фатальні кроки французької місії використала більшовицька пропаганда, поширюючи дікі вістки, що Директорія продає Україну чужим акулам. Петро Панч покористувався більшовицьким матеріалом дуже охоче, вкраплюючи його у всій повісті в розмови дійових осіб, загострюючи вислови й фрази своїм сатиричним пером і змальовуючи з неприхованим глумом безвиглядність національних аспірацій самостійників, як "сон рябої кобили".

Розглядаючи "Голубі ешелони" Петра Панча, доводиться згадати велику прогалину в нашій літературі про період національної революції. По могутньому воскресному заспіві П. Тичини в "Золотому Гомоні" все раптом обірвалося. Про найсвітліший період в нашій модерній історії тут і там були натяки, як в Г. Косинки, в деяких поезіях В. Сосюри, в драмах М. Куліша. Але це тільки натяки. Потім нахлинули страхіття колективізації, штучного голоду, потім агонія другої світової війни. Все це затерло в пам'яті на-

роду перший світливий період, вигинули очевидці й учасники цих подій в чистках та масакрах, по-дбав теж ворог, щоб затерти архівні сліди, напр. спаленням архівів бібліотеки Київського університету, де зберігалося дещо, що не попало в московські сховки. І не впоралися з святим обов'язком вихідці на еміграцію, давши про велиki, не-бували події тільки мініятюри, уривки. Тож атмосферу отих небуденних часів доводиться пізнавати й відтворювати з описів хіба чужинців, як от з твору М. Булгакова.

На цьому тлі "Голубі ешелони" заповнюють собою величезну прогалину, як ніби авторитетне, з першої руки, свідчення про ту добу. Та, промовчавши світлі досяги української політичної думки в універсалах Української Центральної Ради і постановах Трудового Конгресу, затаївши перед читачем тріумфи українських самостійницьких збройних сил, Петро Панч вибрав найtragічніший період визвольної боротьби, щоб змалювати самостійницький табір як купку авантюристів, шкурників і продажних креатур, яких революція справедливо вимела за кордон, вигнала з рідної землі як зрадників.

"Голубі ешелони", населені такими креатурами, стали проте своєрідним символом. Все нові й нові українські покоління розгортають цю повість, підпадаючи під вплив авторової розповіді. захоплюючись барвистою фразою, подивляючи саркастичні каламбури і ковтають разом з цим отруту, засвоюють розсипані зручно по повісті інсінуації й закиди в бік самостійників.

Шкоди від такого діяння "Голубих ешелонів" на формування уяви про українську національну революцію 1917-19 років не змірти. Отим одним твором Петро Панч віддав радянській владі аж таку прислугу, що і в період найлотіших нагінок його щадили й вивищували. За Панчем творили на замовлення Москви інші творці, щоб зогидити національну революцію, пробував тут пера Юрій Смолич, продукував дерев'яні еляборати росіянин Іван Стаднюк, розперезувалися в пасквільних подвигах Маланчук, Галан, Дмитерко, Мигаль, але ніхто не дійшов до такого рівня мистецького пасквілю, як Петро Панч у своїх "Голубих ешелонах". Недарма у передмові до цитованого видання писав П. Мисник: "Гостро викризаючи й засуджуючи петлюрівщину, повість і тепер, особливо після її ґрунтовного удосконалення автором, служить нам у боротьбі проти українського буржуазного націоналізму".

3

У вересні 1975-го року кореспондент "Літературної України" Вячеслав Брюховецький відбув розмову з Петром Панчем у зв'язку з його недалеким 85-річчям, узявши як заголовок свого нарису вислів самого Панча "Як би цей світ змалювати!" ("Літературна Україна", 2-го вересня 1975). Отак несподівано трапилася нагода довідатися дещо про те, що думає Петро Панч про минуле та зокрема про свій творчий шлях.

На столі в Панча нова книжка, вісім десятків невеликих новел, шкіців, що їх готує по-

друку під назвою "Життя". Назва сугерує, ніби з позиції свого 85-річчя в письменника вже дещо глибший погляд на життя, з неминучим філософічним забарвленням. Але з розмови цього не видно. Повторив Панч усе те, про що писав, мовляв, через усю його молодість проходила жорстока клясова боротьба, треба було боротися за утвердження радянської влади: "Ще стояло питання життя: Хто кого? і ми були учасниками тієї грандіозної битви...".

Мимоволі згадуються тут слова М. Рильського з "Тринадцятої весни":

Одбирає людина в людини
Життя...
Так і треба, так треба, країно,
Україно моя!

Чи справді так треба було розправлятися й помагати розправлятися противникам з рідними братами? І в ім'я чого? Чи і на 85-му році життя не промигнула в сивій голові думка, що може оті мільйонові жертви, неповинні, що це жорстокість, що є інші шляхи поступу і здобуття щастя для людства, як по горах трупів? І яке це щастя, хіба сивий ювіляр цього не бачить?

Даремно шукати у згаданій розмові слідів сумніву, що може змарновано великий талант на виробничі теми, на оспіування колективізації ("Муха Макар"), щоб вертатися в період громадянської війни її давати повторення вже сказаного ("Олександр Пархоменко", "Облога ночі") і по другій світовій війні зліпити чергове славословівіз Москви, витративши десять років на трилогія "Гомоніла Україна".

Ні, правовірність П. Панча непохитна, і тут же він декламує перед кореспондентом "Літературної України": "Враховуючи значення творчої праці в побудові комуністичного суспільства, партія нам вказує на виняткове значення робітничої тематики. І це аж ніяк не обмежує письменників якимись "рамками". Жаль тільки, що дехто з молодих літераторів задовольняється лише короткими нарисами з обов'язковими токарськими верстатами і заводським димом".

Повторивши отак нові вимоги радянської літературної критики, П. Панч дозволяє собі на деякі рефлексії вже з індивідуальним забарвленням: "У творчості молодих останнім часом звертає на себе увагу не лише обмеженість тематики, але й обмеженість суперечкою зоровими враженнями. Рідко коли зустрічаємо погляд у глиб явища. Пояснити це можна тільки малим запасом знань. Так, саме знань. Знань життя. А щоб їх набути, треба не обмежуватися школою й університетом, бо вони — не завершення пізнання життя, а його початок... І ще одна суттєва завважа: з досвідом. з роками можна навчитися багато чого — і розуміння життя, і літературної майстерності. Але сумлінним, чесним дослідником життя треба бути до старости, а особливо в молодості. Чесність завжди лежить в основі кожного справжнього твору мистецтва..."

Сказано справді відважно й влучно. Але чи не призадумався й сам ювіляр, вслухаючись у відгомін своїх слів? Чи справді вдалося бути сумлінним, чесним дослідником життя аж до старости, а особливо в молодості? Ах, ота молодість! Глянути з висоти 85-ти років у минуле, у молодість, наче зазираєш у глибоку криницю, де на дні відблиск власної подоби, звідки війнуло холодом джерельної правди: "Після громадянської війни я демобілізувався й оселився в Харкові — розповідає Петро Панч.— Притулок мені в своїй кімнаті, з єдиного вікна якої було видно тільки ноги людей, що ходили по тротуару, надали Іван Сенченко та Олександр Копиленко. Власне, мої перші кроки в літературі — це наслідування оповідань Івана Сенченка. Дивовижна річ! Будучи на десяток років старшим, побачивши багаго більше за той час від них, я вчився в своїх молодих друзів. І треба сказати, що досьогодні вдячний за ту науку... Я переконаний, що на досвіді таких письменників, як Сенченко, нині може й мусить учитися літературна молодь. Але чомусь критика досить неуважна до творчості цього талановитого прозаїка. Його нова, прекрасна повість "Савка" ще й досі належно не оцінена, хоч проїшло вже зо два роки від її надрукування..."

Можна уявити собі, яка клопітлива мовчанка запанувала по цьому зауваженні в розмові між кореспондентом "Літературної України" й Петром Панчем. Мовчанка, а точніше — здивування. А висловити його треба, бо для кожного, ознайомленого з творчим шляхом Петра Панча, відомо, що не все гаразд було між ним і його побратимом молодості Іваном Сенченком, хоч і потіснився той для Панча в своїй невибагливій квартирі і не приховував перед Панчем своїх творчих секретів. Випустив І. Сенченко в 1930 р. свою "Червоноградські портрети", коли тут же Петро Панч накинувся на нього з критикою за цей твір, ба, що більше, сам продемонстрував І. Сенченкові, як треба писати, зберігаючи партійну лінію, повістю "Вовки", давши до генези цієї повісті таке пояснення в "Моїй доповіді" (1932):

"І. Сенченко змалював "міцних" господарів, що завдяки своєму хистові і невиспушій праці перевертали не тільки своє господарство, але й економіку цілого села. Подав Сенченко своїх геройів талановито, але забув про одну "маленьку деталь", що нагромадження добробуту куркулями йшло не так шляхом невиспушої праці, як шляхом цілої низки шахрайств, визискування наймитів і навіть жорстоких злочинів. Потребувало дати на цей твір відповідь в такій же художній формі..."

Від цього невеселого епізоду пройшли десятиріччя. Може й призабулося вже дещо з того, може зарубцювалися старі рани, але чи можна мати сміливість починати все самому і нагадувати мінуле? Адже повість "Савка" з цього самого циклу "Червоноградських повістей", що пішли за "Червоноградськими портретами".

І хіба забув ювіляр про Сенченкові "Записки Холуя" Якщо він забув, так "критика" не забула про унікальну появу в новітній українській

літературі. Було в ній чимало гострої сатири, висміяв О. Вишня чухраїнців з усіма їхніми національними прикметами, а от одної прикмети торкнутися не поважився, а це рабської услужливості, холуйства, що на ньому побудована й вдержується вся радянська система з її новітніми чиновниками, апаратчиками, кар'єристами і ви-служниками. А І. Сенченко не побоявся, пишучи про таких: "Я простий собі смертний з здоровим глуздом, гнучкою спиною і дотепними руками... я вірю тільки в цю спину — гнучку, коли треба, і чудесно струнку в інших випадках. Спина моя — мій біг, мій чудесний килим — самольот, мій патрон і протектор. Вона гнучка, як вуж і разом з тим слизька, як в'юн. Очі мої дивляться на всі сторони і відповідно до того, що вони бачать, мій хребет виробляє найдивовижніші фігури...".

Який справді точний духовий портрет холуя! Яка сміливість у творця, яка чесність у дослідженні життя. Пройшли від "Записок Холуя" десятиріччя, і ніхто не поважився торкнутися цієї теми, аж підняв її на коротку мить в молодечому дерзанні Микола Холодний в присвяті "Шестидесятникам":

Коли ще живі були ми,
і мали, як всі, хребет,
народ був поету дверима,
дверима був поету народ...

— — — — —
Батькам ви далися на чари,
а матір в ярмо запрягли.
Згинаєтесь — під вітром лоза,
Зігнешся, людино, — хто ти?...

Спогади про І. Сенченка і несподівана оборона його талановитої повісті "Савка" прозрадила отак існування глибокої травми в душі похилого творця... Доводилося вчитися в І. Сенченка, і досі він лишився недосяжним ідеалом, зумівши і в цих жахливих, нелюдських обставинах змалювати життя у всій його непідкупності, у всій його правдивості, змалювати його справді чесно. "Чесність же завжди лежить в основі кожного справжнього твору мистецтва".

А чого досягнув Панч? Був талант, був дотеп, була нова техніка розповіді з загостреним сюжетом, був великий дар дати поглиблений психологічний малюнок і розповідати деталями про цілість, була багата мова й дзвінка фраза. Було все, а от створити справжнього твору мистецтва не вдалося.

На столі перед ювілярем розкидані рештки, крихи "Життя". У 85-річчя слова Петра Панча з його розмови з кореспондентом "Літературної України" "Як би цей світ змалювати!" звучать трагічним зойком запроданого змарнованого таланту.

ЧИ ВИ ВЖЕ НАДІСЛАЛИ ПОЖЕРТВУ НА ПРЕСФОНД СВОГО ЖУРНАЛУ "НОВІ ДНІ"?

РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ

ПЕРЕГЛЯД ДРУКОВАНИХ ПРАЦЬ А. КАЧОРА

"Нові дні" вже довший час не відновлюють надісланих видань регулярно, хоч це й потрібно робити. Сьогодні хочемо дати бодай короткий перевідгляд надісланих праць відомого кооперативного діяча, історика і публіциста інж. Андрія Качора з ділянки української кооперації, яка є найконструктивнішим суспільно-громадським рухом нашої спільноти.

Інж. А. Качор — наш давній співробітник. Його вклад в українську кооперативну літературу досить великий. Ще в Україні він був співробітником господарсько-кооперативних журналів і часописів, у яких обговорював економічно-кооперативну проблематику. На еміграції інж. А.. Качор розпочав свою публіцистично-дослідну працю ще в 1945 р. як співредактор часопису "Наше життя" в Авгсбурзі. Тоді він написав кілька інформаційних статей про українців у Канаді і США. Український океанічний інститут у Женеві видав ці статті в 1946 р. окремою відбиткою п. н. "Американська Україна".

У 1947-1948 роках інж. Качор був редактором "Господарсько-кооперативного життя" — місячного журналу, що появлявся як додаток до часопису "Наше життя" і був органом Об'єднання українських кооперативів у Німеччині.

Першою більшою науковою працею інж. А. Качора була його дипломна праця п. н. "Українська молочарська кооперація в Західній Україні", вида на кооперативною централею "Унія" в Мюнхені в 1949 році. Рецензентами цієї студії були проф. Борис Мартос і проф. д-р Ілля Витанович.

Тоді ж вийшла в Мюнхені й друга його розвідка п. н. "Українська молочарська кооперація в цифрах і світлині"".

Переїхавши до Канади, інж. А. Качор, крім багатьох статей у різних наших журналах і часописах, видав ще такі окремі праці:

"35 літ на службі народу" (пам'яті інж. Ю. Павликівського). Видання Кооперативної Громади, Вінніпег, 1950.

"Остан Луцький" (пам'яті визначного громадського діяча). Видання Кооперативної Громади, Вінніпег, 1952.

"Господарство України в системі СССР" (на тлі четвертої п'ятирічки). Видання Комітету Українців Канади, Вінніпег, 1953.

"Ольга Бачинська" (нарис її життя та громадської і кооперативної праці). Видання Братства Маслосоюзників у Канаді і США, Вінніпег, 1954.

"Денис Коренець" — начерк його життя та праці на тлі українського фахового шкільництва і сільсько-господарської кооперації в Західній Україні. Цю інтересну працю видала також Кооперативна Громада у Вінніпегу, 1955 р.

На окрему увагу заслуговує його коротка розвідка п. н. "Роля "Просвіти" в економічному розвитку Західної України". Видання УВАН у Канаді, 1960 р.

У 1962 р. А. Качор видав брошуру для практичного вжитку кредитових кооператив п. н. "Кредитова кооперація та її завдання в Канаді".

Щоб дати поштовх до писання історії нашого кооперативного руху в Канаді, інж. А. Качор видав "Хроніку Кредитової Кооперативи Північного Вінніпегу", роки 1943-1963, Вінніпег, 1963.

У 1969 році він видав коротку розвідку п. н. "М. І. Туган-Барановський на службі науки і свого народу" (з приводу 50-ліття смерти світової слави українського економіста і кооперативного історика та теоретика). Видання УВАН, Вінніпег, 1969.

Дуже цікава і цінна його коротка історія Кооперативної Громади та українських кооператив у Вінніпегу п. н. "20-річчя Кооперативної Громади у Вінніпегу" (1949-1969). Видання Кооп. Громади, Вінніпег, 1971.

Найбільшою і, може, найціннішою джерельною працею інж. А. Качора треба вважати його монографію про Андрія Палія і Андрія Мудрика, творців славного "Маслосоюзу" й української молочарської косператії в Західній Україні п. н. "Мужі ідеї і праці". Ця книжка видана дуже дбайливо на добром папері, має 344 стор. друку і 64 оригінальних світлин. Книжка з'явилася в 1974 році, накладом Братства Маслосоюзників.

Вступне слово до цієї документальної монографії написав проф. д-р І. Витанович. Він так пише про автора монографії: "Автор монографії, інженер Андрій Качор, сам дипломний економіст, відомий українській громаді як "літописець" історії "Маслосоюзу". Він однаке належав також і до співучасників цього руху. Працював в Організаційному відділі "Маслосоюзу", а під час другої світової війни у Молочарському відділі Ревізійного Союзу Українських Кооператив у Львові і належав до близьких співробітників А. Мудрика і А. Палія. Він наче відчув позамогильні бажання обох колишніх директорів "Маслосоюзу", вірно накреслити не так іхні особисті заслуги, як підкреслити те, що незнищиме в іхній спадщині: вірність свому народові, віра в його нескореність, ентузіазм і віданість "малим ділам" для великої мети, а в щоденній праці точність і послідовність у виконуванні своїх обов'язків, що позитивно впливало на всіх співробітників і служило добрим прикладом до наслідування. Автор докладно представляє організацію і методи праці "Маслосоюзу", з'ясовує труднощі і перешкоди в цій праці, наводить цифрові показники вислідів у розбудові "Маслосоюзу" і українських кооперативних молочарень, а рівночасно пробує накреслити вірну характеристику головних діячів і керманичів цього руху".

Проф. І. Витанович закінчує своє вступне слово ствердженням, що "праця інж. А. Качора, "Мужі ідеї і праці", належно послужить нашим історикам і суспільно-громадським діячам як цінний джерельний матеріал і основа до студій суспільно-економічного життя галицьких українців між двома світовими війнами. І в тому велика її вартість".

На окрему увагу заслуговують останні дві праці інж. А. Качора, а саме: "Головна мета української кооперації у вільному світі" і "Моральнополітичні основи кооперативної праці". Перша — це головна доповідь, виголошена на Кооперативній конференції, що відбулася в рамках Другого Світового Конгресу Вільних українців у Торонто (вид. Кооперативної Громади, Вінніпег, 1974). Друга — це також доповідь, виголошена на перших Загальних зборах Української кооперативної ради в Канаді, які відбулися напередодні XI-го Конгресу українців Канади у Вінніпегу (вид. Української кооперативної ради, Торонто-Вінніпег, 1975). В обидвох цих ступінях автор розглядає не минулі, а сучасні й майбутні аспекти української кооперації.

В загалі, треба ствердити, що інж. А. Качор чи не єдиний з сучасних українських кооператорів намагається своїми доповідями і друкованими працями надати кооперативному рухові загально-громадське обличчя та спопуляризувати кооперативні ідеї серед нашої громади. Завдання, яке він собі поставив, — надзвичайно важливе і своєчасне. В щоденний погоні за матеріальними благами ми й не помічаємо, що господарська система, якою більшість з нас цілком задоволена, поволі, але неминуче наближається до свого кінця. І якщо ми не хочемо, щоб капіталістичну систему замінив соціалізм чи фашизм, то мусимо куди більше уваги приділити ідеям кооперації. Колись, в Україні, кооперація мала видатних провідників і відігравала найважливішу роль в матеріальному й культурному розвитку українського села. Сьогодні в деяких країнах нашої діаспори непогано розвивається кредитові кооперативи, нараховуючи біля 100 тисяч членів, але справжніх кооператорів серед них можна порахувати на пальцях.

Все це повинно стати спонукою для кожного, а особливо для всіх членів управ наших кредитівок та інших кооператив, познайомитись з цінними працями інж. Андрія Качора.

Як довідусемося, інж. Качор працює тепер над монографією про нашого видатного кооператора і політичного діяча — проф. Бориса Мартоса.

М. ДАЛЬНИЙ

ПОЕЗІЇ, ЯКІ ГОВОРЯТЬ ВІД НАС І ДО НАС

Василь Онуфрієнко: "Земля незабутня" (поезії), 1976 р., Сідней-Мелбурн, 96 стор. В-во "Просвіта"

Найбільша насолода й приємність для читача — це добра книжка, цебто така, яку можна читати легко, знаходячи в ній те, що не раз хотів би сам сказати. Поетичні твори Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки невмиріші тому, що в них висловлені думки, настрої, переживання, мрії й прагнення були тотожними з тим, що було в глибині сердце́ть тисяч українців, які були не тільки поневолені, але позбавлені найбільшого іхнього скарбу — мови.

Минуло більше століття, але поезія Шевченка жива і промовляє до душі і за душу української людини так, ніби рядки цих полум'яних поезій були написані сьогодні.

Перечитавши збірку поезій "Земля незабутня" Василя Онуфрієнка, яка нещодавно вийшла в світ в Австралії, маєш враження, що поет промовляє не лише від самого себе, а й від читача. Іншими словами кажучи, — говорити від нас усіх, він з усіма нами боліє за долю нашої покинутої батьківщини — "незабутньої землі" української, як названо збірку. Любов'ю до батьківщини, турботою за долю свого народу поет наближається до загаданих вище поетів. Майже кожна поезія в ній є висловом думки, прагнення і мрії українця на чужині — політичного емігранта.

Україна для автора (як і багатьох з нас) — це "рай земний", але в цьому і полягає її нещастя. Незважаючи на це Україна — "мати сумна", за висловом поета, і дальнє жива, хоч "чистого серця" її "золота глибина болем покрита наболілим".

В поезіях В. Онуфрієнка, що увійшли до цієї збірки, немає безнадії, навпаки — звучить надія на краще майбутнє нашого народу і України, хоч, може, багатьом з нас і не доведеться до того дожити. Поет не вірить, що її ворог буде поневолювати вічно, він прекрасно сказав про це в поезії "Не вірю я...". Ось уривок з неї:

Я бачу: там частіше іскри сяють
І чую я точил підземний шум:
Сокири гострять ті, що не вмирають
Пройшовши муки всім катам на глум.
Ламають те, що можна' поламати,
Згинають те, що гнеться, мов гілля.
Та є такі, якими горда мати,
Якими горда скована земля.

Поет вірить, що в нас є апостоли, "якими палає правда в тиші й темноті". Знаючи нашу дійсність (нераз нічим не обґрунтовані міжусобиці і сварки), він питает:

І скільки нас вперед за ними йтиме?
І скільки нас не зблудиться з путі?

Ці питання і зауваження поета яскраво відображають патріотичну думку, якою керуються наші свідомі люди, лише не висловлюють її в поетичній формі. Ця думка живе в промовах на святах, у доповідях, у приватних розмовах людей, які турбуються долею залишеної землі.

Цикл поезій "Україна" — це думки про долю України, про причини її минулого й теперішнього поневолення, вказівки на шляхи до визволення. Коли напітає ворожий удар — не слід підставляти обличчя, треба рішуче оборонятися. Треба працювати й гартувати свою оборону, вживаючи половину заліза на рала, а другу — на зброю. Було багато ворогів, а ми живемо і не гинем. Рани й болі в боротьбі — неминучі:

Ніхто ще не жив так, щоб меч не здригнувся в руці,
Щоб кров'ю не бризнуло, серце щоб не заболіло.

("А я таки вірю...")

За волю України загинуло багато героїв, імена яких ми знаємо, й героїв безіменних. Поет подає думку для уяви: що було б, коли б над всіма мо-

гилами тих, що вмерли за визволення батьківщини, в одну ніч запалили вогні?

О, земле славна! Маєвом вогненним
Ти б зацвіла в притишеній імлі,
Ти стала б всім героям безіменним
Вінком гарячим рідної землі!...

("Не кожному умерти")

Втратили силу народи, які нападали на наші землі, а Україна живе. Сила її в народі, в любові до землі, в воді з потайних криниць, в волі степовій, в нестримному бажанні жити й виживати. Тому й тепер, у лихоліття, вона не затине.

Монголи й турки — вже за нас не дужчі,
А ми живем — на гонах світлих нив
Ще житимуть нащадки невмирощі.

Особиста чи інтимна лірика В. Онуфрієнка характерна тим, що це вислів думок і настроїв, звязаних з покинутою землею й землею, на якій довелося жити, — з чужиною. Цій темі — рідна земля й Австралія — присвячено окремий цикл — "Австралійські настрої", хоч є ще кілька віршів з цією тематикою. Поет порівнює залишене далеко із знайденим. Не зважаючи на достаток, спокійне, здавалося б, безтурботне життя в знайдений новій країні, в спогадах і в уяві — рідна земля. Все чуже або нагадує своє, рідне, або наводить на думки про нього, хоч воно й не схоже.

Коли рейки гудуть, я, здається, прямую додому,
В пароплаві — я знову неначе додому пливу,
І вже бачу свій берег у синім тумані густому,
І руками хапаю холодну вологу траву.

Це рядки з поезії "Коли рейки гудуть". До речі, більшість поезій не мають заголовків. Це — немовби пісні чи думки без назв. Але це, з другого боку, не етюди, не шкіци схожі на експромти. Це — закінчені формулою й змістом поезії. Поет втомлений життєвими дорогами, як і кожен з нас. Тому вже не шукає мандрів, а чекає часу, коли можна буде повернутися на рідну землю. Це прийде тоді, "коли в світі почую: встають на відплату моїх друзів далеких сини молоді". Серце поета — нероздвоєне, воно належить рідній землі. "Що було колись любим, залишився любим, і не змінить ніщо давню душу мою", — каже він в одній з поезій. А в іншій ці самі думки, лише іншими словами:

І гарно так, що серце нероздвоєне
Пережило, пройшовши цілий світ.

Особливої уваги в збірці заслуговує поема "Симон Петлюра", в якій в поетичній формі змальовано постати і значення С. Петлюри в українській історії та висловлено пересторогу нашему ворогові, що провідник нашої держави вічно живе в серцях більшості українців, що його вказівками керуються мільйонові маси національно свідомих людей, і що:

Hi, це бій не останній! Народу не можна убити,
Будуть мрії його у неволі новітній цвісти.

Він стверджує поетичним словом, що ці мрії остаточно таки стануть дійсністю, бо хоч нашого

проводника убила Москва, але його ідея не вбита, вона далі горить, і цей вогонь раніше чи пізніше перетвориться на бурхливе полум'я, в якому відродиться наша державна незалежність.

В поемі "Симон Петлюра" є багато частин, які самі напрошуються на використання для декламацій. Взагалі майже вся збірка є чудовим декламаційним матеріалом, який дуже нам потрібний і якого нам дуже бракує в наших школах і взагалі в культурно-мистецькому житті. На мою думку, кожна українська школа повинна придбати цю збірку поезій, щоб мати під руками завжди потрібний на свята матеріал для декламацій.

Окрім коротко окресленого вище національно-патріотичного спрямування поезій, що в наші часи має для нас велике ідейно-політичне значення, з приємністю треба відзначити технічну досконалість поезій і їхню літературно-образну силу. Поет не йде дорогою того чи іншого модного "модернізму". В усіх своїх поезіях він іде дорогою випробуваної життям багатої традиційної поетичної школи із дотриманням чіткої форми, із точною, милозвучною, здавалося б, простою, але багатою системою римування. Ритміка — багата, не відчувається однomanітності. Всі поезії написані гарною, легкюю мовою, зрозумілою кожному читачеві без огляду на освітній рівень. Це цінна риса поезії — знаходити собі місце в душі кожної української людини.

В оглядах книжок ми не завжди звертаємо увагу на мистецьке оформлення. Можливо, в більшості мистецьке оформлення не дуже притягає увагу автора рецензії чи огляду, бо воно не завжди відзеркалює зміст книжки. Інакше в цьому випадкові: коли візьмеш в руки книжку "Земля незабутня", відразу кидається в очі символіка художнього оформлення — десь сонце сходить, вітер неначе жene про мінна, шматочок тризуба появляється на світ разом із сонцем. Блакитний малюнок — на жовтому тлі. Хіба це не промовляє до серця, не притягає до себе? Чим більше задумуєшся над композицією цього оформлення, тим більше приходиш до переконання, що мистець-графік Михайло Бутаков з Мельбурну, про якого ми, на жаль, нічого не знаємо, майстерно подав символ нашої національної віри, віри в нашу свободу, в відродження України. Здається, не можна було б знайти кращого поєднання змісту книжки із змістом мистецького оформлення обкладинки.

Нехай щастить авторові збірки в тому, щоб його книжка потрапила в кожну українську хату на чужині!

Пилип ГРІН

ЮВІЛЕЙНИЙ ЗБІРНИК В. ЧАПЛЕНКА

"Василь Чапленко. Збірник з нагоди його 75-річчя. Упорядкував д-р Іван Овечко. Видано заходами прихильників і дружини ювілята. Нью-Йорк 1975".

Із такою титульною сторінкою в другій половині 1975 року вийшла друком книжка — Збірник на відзначення 75-річчя народження видатної

української людини Василя Кириловича Чапленка. Треба таки зразу сказати, як це зазначає в своїй "Замість передмови" й упорядник Збірника д-р Іван Овечко, що це дуже недобре повелося наше культурне суспільство, що не спромоглося поважнішим способом відзначити цей ювілей людини, яка прожила 75 років, а з них 50 років у тяжких обставинах і умовах життя зробила багатий вклад у скарбницю української культури.

Збірник видано машинописним фотодруком. Зміст Збірника складається з уже згаданої статті упорядника д-ра Івана Овечка, віршованого привітання ювілярові людини, що ховається під псевдонімом Іван Евентуальний, під заголовком "Василів Чапленкові з нагоди його 75-річчя", з досить довгої автобіографії ювіляра під заголовком "На довгій ниві моого віку", короткої згадки про ювіляра його співкамерника в тюрмі Т. Гірдона "Камера ч. 13", статті Степана Чорнія "Драматичні твори Василя Чапленка", статті Івана Овечка "Віршована творчість В. Чапленка", статті Петра Одарченка "В. Чапленко як літературознавець і критик" і нарешті бібліографії праць В. К. Чапленка, що її уклала дружина ювіляра Н. Стефанівна-Чапленко. Перед бібліографією маленький вступ "Від укладачки".

Ось так виглядає Збірник з нагоди 75-річчя В. К. Чапленка. Вигляд Збірника бідний і скромний, проте й за таке відзначення ювілею належить висловити подяку перерахованим особам, що взяли на себе труд бодай таким скромним Збірником відзначити заслужений ювілей. Він уже залишил помітний знак в історії та дастъ дальшим історикам українського письменства та науковцям філологам докладніше й глибше проаналізувати та належно оцінити доробок Василя Кириловича Чапленка. Треба тільки побажати, щоб наші наукові й письменницькі організації при дальших ювілеях В. К. Чапленка повелися гуманіше і, відкинувши несолідні елементи особистих взаємин, солідніше відзначили, а самому ювілярові — ще не один ювілей відсвяткувати. Та не тільки філологам, а й літературознавцям, поетам, і навіть взагалі історикам цей скромний Збірник дастъ чимало матеріалу до дальнього дослідження дорібку В. К. Чапленка. А щодо невідповідного до заслуг ювіляра вигляду Збірника, то це сталося, як я вже зауважив, через оті елементи особистих взаємин. А загально кажучи, то ніде правди діти — то вже така наша українська вдача — ми починаємо виявляти пошану до заслуженої людини тоді, коли вона помре, і то найперше частими панаходидами. А щоб за життя виявити ту заслужену пошану до такої людини, то ми не дуже спорі.

Дарма що зовнішній вигляд Збірника дуже скромний і невідповідний до заслуг ювіляра, його зміст досить поважний. Уже початкове віршоване привітання Івана Евентуального ювілярові надало тієї поважності. У ньому ділова фотографія Василя Кириловича Чапленка. У цьому привітанні маємо не тільки відому, притаманну авторові, весело-жартівливу форму, а й солідне відзначення заслуг ювіляра. Його написав сам юві-

ляр як автобіографію. Ця автобіографія становить важливий матеріал для істориків письменства. Несвідомий українець у дитинстві, тільки в школі (учительській семінарії) здобуває оту національну свідомість і врешті виростає до такої непересічної людини в науці й літературі. А що в тій автобіографії вражає те, що він з деякими людьми, навіть однакової професії, перебував у незлагоді, то це вже його особиста справа, і сторонній особі ледве чи с потреба розбиратися в тому, хто мав рацію, а хто ні. Ці незлагоди я особисто також до певної міри відніс би до вдачі українців.

Подані після коротенької згадки про камеру ч. 13 Т. Гордона статті Степана Чорнія й Івана Овечка дають коротенькі, але цінну характеристику драматичної й віршованої творчості ювіляра. А далі добре відомий літературознавець Петро Одарченко змальовує ювіляра як літературознавця й критика.

Дозволю я й собі сказати бодай кілька слів про ювіляра, з яким я познайомився вже на еміграції. На Україні ми не зналися — ювіляр січеславець, а я киянин. Але хай ніхто не подумає, що я також хочу аналізувати чи критикувати творчість Чапленка. Ні. Я не літературознавець чи критик, а тільки читач творів інших. Я можу висловлювати свої враження від прочитаного. Я читав чимало творів ювіляра — деякі мені дуже подобалися, а деякі, але їх менше, дуже не подобалися. З перших — "Пиворіз" і "Люди в тенетах", а до других ось хоч би "Сумна доля добродія Безорудька". А є ще один твір — "Його таємниця", але ще не закінчений друком, тим то годі щось сказати. А загально в мене завжди складалася така думка, що В. К. Чапленко дуже "розпорощується" — занадто багато взяв на себе "жанрів". А мова в еміграційних виданнях, особливо в пресі ("Свобода") дуже "шкандибає", і псує молоде покоління.

Нарешті закінчується Збірник бібліографією творів ювіляра. Складачка добре працювала над нею. Шкода тільки, що складено цю бібліографію хоч і хронологічно, але без будьякого поділу на жанри.

30 квітня 1976 р.

К. ТУРКАЛО

УВАГИ НА РЕЦЕНЗІЮ "КОНЦЕРТ МОЛОДОЇ ДУМКИ"

В часописі "Свобода" від 24 лютого цього року відомий наш артист-співак Теодор Терен-Юськів умістив рецензію на концерт "Молодої думки", що відбувся 1-го лютого цього року в залі Фешін інституту.

Достойний усякої похвали намір шановного рецензента Т. Терена-Юськова по-батьківському привітати наших дітей, об'єднаних у мистецькому колективі "Молода думка", і дати об'єктивну педагогічну оцінку виконанню концертової програми. Справедливо пише наш рецензент: "Від

перших чистих і дзвінких акордів заля попала в полон розспіваної дітвори". Дійсно, діти співають з чистою, натуральною любов'ю, бо тільки там чистий спів, де чиста любов. Тому співи "малих артистів-співаків" — поза всякою конкуренцією. Однаке, в симпатичних тонах змальований рецензентом суцільний образ — привабливий вигляд дітвори і ентузіастичний спів її — якось сплямований (можемо припустити — несамохітъ) невдало підібраним метафоричним його зворотом: "Цікаво прозвучали хорові уривки з опери — Казки "Коза дереза" (оригінальна назва "Коза-Дереза, дитяча комічна оперетка" — В. З.), де молоді хористи роззвіркани (sic! — В. З.) не дались збитися з пантелику ні змінам темпа, ні змінам ладовим". Словом "цвірінькати" характеризують голоси горобців. Відомо, що горобці до співучих птахів не належать, а діти "Молодої думки" таки співають, та ще й як! Тому краще було б ужити відповідну форму від слова "розв'єбетатися".

Пісня "А вже весна" не либоно за Лисенком, як каже рецензент, а таки М. Лисенка. Ця пісня вміщена у його "Збірці народніх пісень" для школи, видання 1908 року, а ще раніше в 1896 році у другому вінку "Веснянок".

Цілком заслужено похвалив рецензент сольо-спів молодої співачки Жені Турянської "О голі Найт" у першій частині програми, назвавши її "дуже ефектовним". Зате в оцінці двох пісень — "Стелися, барвінку" і "Прилинъ" — у другій частині програми, виконаних тією Ж. Турянською, рецензент несподівано для нас змінив своє наставлення до згаданої солістки на 180 градусів, хоч і ці пісні виконала вона не менш ефектовно і в традиційному стилі: "Тут, — пише рецензент, — прекрасне враження, зроблене в колядці з хором, на жаль, не повторилося. Інтерпретація, темп, текст, рухи — недомагали..." При чому тут "інтерпретація"? Автор рецензії, очевидно, мав на увазі манеру, стиль. Слово "інтерпретація" означає розкриття образу, тлумачення його, а в мистецтві співу це слово означає виконання, ґрунтоване на власному тлумаченні музично-літературного образу. Наша солістка, виконуючи ці пісні в традиційному стилі, нічого свого в співі не додавала і по-своєму не трактувала. Так само ні при чому тут закид щодо тексту. Виконавець пісні за текст її не відповідає, якщо він додержується оригіналу. Те саме можна сказати і про "рухи": це ж концертове, а не театральне виконання. Сказати про "недомагання" у виконанні пісень і не довести, в чому саме ці недомагання полягали, — це значить виявити своє суб'єктивне, не об'єктивне ставлення до молодої обдарованої голосом співачки-початківки і пригашати її мистецькі поривання.

Не можна обійти мовчанкою того факту, що автор рецензії повторив неточності програми: пісня "Стелися, барвінку, низенько" належить композиторові Григорієві Давидовському, яку він записав на Чернігівщині і вмістив у збірнику пісень "Бандура"; так само і вкладка — арія Оксани "Прилинъ, прилинъ" із опери "Запоро-

жесть за Дунаєм" не належить Б. Йорищеві. Як зазначив М. Рильський у примітці до цієї арії це "традиційна з давнього часу вставка". До речі, безпідставно приписував собі В. Йориш і співавторство деяких пісень із "Наталки Полтавки" М. Лисенка. Відомо, що весільні пісні, вставлені в "Наталку Полтавку" у виданні 30-их років, по-дали проф. Д. Ревуцький і В. Верховинець, а В. Йориш тільки оркестрував їх і то не в українсько-му народному дусі. Оркестрування музичного твору не дає права на авторство чи навіть співавторство.

Нарешті, остання моя увага на рецензію: автор апріорі визначив голос Ж. Турянської як "меццо-сопрано". Дивно, як можна на підставі теситури тільки трьох пісень, виконаних Ж. Турянською в концерті, кваліфікувати її голос? Хай буде дозволено мені сказати: понад три роки ми знаємо голос нашої співачки з виконуваного нею досить великого репертуару із значно ширшою теситурою його. На підставі цього репертуару ми встановили, що діапазон голосу її починається від $D\text{O}$ першої октави і сягає PE третьої октави. За діапазоном і тембром у Ж. Турянської лірично-драматичне сопрано. Голос її сильний, динамічний, з наявністю обертонів у резонаторах її голосового апарату, які викликають відзвуки не тільки у фізичних предметах, а і в струнах людської душі, тому він такий приємний для нас. Співачка воловідіє без особливого напруження *forte*, але їй треба попрацювати над *piano*. Наш заклик до співачки — не вгашати духа:

Нехай в Зоїла серце ніє,
Воно Турянській шкоди не завдасть,
Талант її в піснях зоріє
І чарувати нас він має властъ.

В. ЗАВІТНЕВИЧ

Що пишуть інші

КОЛЛЕКТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РОСІЯН?

"Наш голос" за березень ц.р. у статті М. Добрин-
ського пише таке:

Сьогодні про дві теми: примітивізм у нашій політичній думці і проблема колективної відповідальності російського народу. Ці дві справи якось споріднені.

Я прихильник "Нашого Голосу". Тому прошу його Редакцію: будьте вимогливіші до авторів, що пишуть до Вас.

Гортуючи сторінки січневого номера, знаходжу
дещо не на висоті. Але не хочу нікого вразити
персонально, тому не показую пальцем. "Наш Го-
лос" став поважним органом незалежної думки і
здорової критики. Деякі речі понижують його по-
вагу. Нічого не маю проти іхніх авторів, бо може
трапитись людині, що "хляпне дурницю". Але чи
редактор має містити в газеті кожну бриджу, яку
йому приносить поштар?

Нас переслідує наш власний примітивізм. Його всюди видно: на імпрезах, у святкових промовах, у виконанні мистецьких програм (чи не спостерігали ви: що примітивніший гопак, то грімкіші оплески). А найбільше примітивізму в пресі, очевидно є винятки. Можна книгу писати про те, як нас руйнував примітивізм нашої громадської думки. Що за курйоз: самвидав, творений в умовах тотального терору, може похвалитися блискучими шедеврами української публіцистики, а тут, в атмосфері свободи думки й досліду, — ставка на маловиагливу сірятину. Отой примітив, з яким подаємо українську проблематику, чи не є він причиною, чому наша молодь так мало цікавиться нашими справами?

Закликаю до боротьби з примітивізмом думки. Бо він руйнує всі наші конструктивні заходи і творчі шукання. Він лежить колодою на дорозі до пізнання джерел наших національних нещасть. А без такого пізнання не знайдемо виходу.

Переходжу до властивої теми: питання колективної відповідальності росіян за злочини, заподіяні нашому народові на протязі кількох сторіч...

Тема багатобічна, проблема дуже важка. Не можна сподіватися забагато від маленької статті. Але треба вимагати правильної позиції для розгляду питання, від якого залежить життя або смерть нашого народу. Тимчасом позиція МП — найгірша, яку можна уявити. Позиція пана МП така: весь російський народ є відповідальним за всі жертви, яких зазнав український народ від Росії червоної та від Росії білої. Цей висновок випливає із наступного: МП критикує пропозицію проф. Лева Добрянського, щоб Екзекутива УКРА визнала росіян — також народом поневоленим.

Маю відвагу сказати, що знаю, якої страшної шкоди й руйни завдала нашому народові Росія біла і червона (дивись моя серія про російський імперіалізм в "Українському Самостійнику" 1973-75, ще не закінчена). І я дуже радо, якщо Бог дозволить прожити, складу акт обвинувачення — але не проти російського народу, а проти російського імперіалізму. Ці два поняття зовсім НЕ ідентичні. Нічого так не бажаю, як того: щоб українська громадська думка усвідомила, що в особі сучасної червоної Росії (режим КПРС та його союзник, великороджавний шовінізм) український народ має найстрашнішого ворога за всю свою понад тисячелітню історію. Розправа з ним буде справою наступного покоління. Але біда йому, якщо ми не підготуємо для нього найконечнішого арсеналу А найефективніша зброя проти нього — зброя ідейна та політична. Зокрема на фронті боротьби ідейної російський імперіалізм найслабший. І таку зброю можемо готувати вже сьогодні. Але для цього потрібно найвищого напруження нашої творчої думки, передусім думки політичної. Наш примітивізм на цьому фронті — велика допомога російському імперіалізму.

Не буду повторювати, що я писав у названій серії. Але одне мушу згадати. За пів тисячеліття своєї історії російський імперіалізм випрацював особливу систему поневолення чужих народів, а також свого власного, систему, — як здобувати ін-

ші народи, як іх розкладати, як розсварювати маси і провід, як нищити мозок підкореного народу. Його система серед усіх імперіалізмів найбільш вишукана, до подrobiць опрацьована. Імперіалізм англійський, або французький це дітви порівняно зі загарбниками російськими.

Не можу на цьому місці входити в гущавину українсько-російських стосунків. Але мушу запитати: що ми протиставимо системі найбільш рафінованій з усіх імперіалізмів? Примітивізм нашої політичної думки... Одним із його продуктів є теза про колективну відповідальність, теза' продиктована радше жовчю ніж розумом.

Колективна відповідальність це "етика" ботокудів і канібалів. З допотопної тьми вигребав її дволикий янус, Ленін-Сталін. І сталінські опричники зробили з неї ідеологічну базу своєї політики геноциду. А від них училися гітлерівські нелюди. Як ми могли б переймати таку моральну нечисть?

Зрештою, сталінська "етика" колективної відповідальності коштувала українському народові гекатомби людських жертв, — штучний голод, по-громи української інтелігенції, тюреми й концтабори, примусові переселення та репатріації ("Останній секрет"). А на другому боці шість мільйонів євреїв, жертв гітлерівського принципу про колективну відповідальність (скільки серед них було громадян України, патріотів української землі).

Колективна відповідальність російського народу? Не хочу бути "адвокатом диявола", але мушу виступити проти небезпечної думки — застосовувати цей принцип супроти будь-якого народу. Наша національна справа чиста і свята. Для її оборони треба чистої етики. Така етика' це наша велика зброя. Застосовувати цей принцип супроти росіян — з етичного погляду неморально, з історичного безпідставно, з політичного шкідливо. Етична сторона: сьогодні кожному ясно без особливих доказів, що з усіх моральних систем, які ми випробували таки на власній шкірі, єдина християнська мораль забезпечує людське життя в межах народу і співжиття в міжнародних стосунках зі сусідами

Про аспекти — історичний та політичний треба би говорити ширше. Але, хай мені вільно буде тут нагадати факт, що в російському народі, крім великоодержавників, які нас нищили дико й рафіновано і завжди жорстоко, були й інші люди. Були великі вчені й авторитетні громадські діячі, які че погоджувалися з антиукраїнською політикою і часто, мірою своїх сил, нам помагали. Такі "шляхетні люди" (вислів О. Лотоцького) були і сьогодні є. Від Герцена до Сахарова, Солженицина й Буковського можна скласти довгий список. Чи їх вони відповідають нарівні з Валуєвим, який заборонив українську мову, і Століпіним, який офіційно визнав, що російський уряд понад 200 років поборює українство? Союзників мали серед росіян навіть Виговський і Мазепа.

Політичний аспект: Наш арсенал для розправи з російським імперіалізмом жалюгідно вбогий. Теза про колективну відповідальність всього російського народу тільки прислуга імперіалістам. Воне ім допомагає консолідувати народ у боротьбі проти українства. Вона розброяє потенціяльних союз-

ників наших і дискредитує їх в очах власного суспільства...

Писав Олександер Герцен: Не знає Росії, хто не хоче знати, що є дві Росії. Є Росія Муравйових, які вішали, і Росія Муравйових, яких вішали. (Царський генерал Михайло, що придушив польське повстання і декабрист Сергій). Сьогодні є Росія Бренжєва і Росія Сахарова.

ЦЕ — КАНАДА

Д-р Джордж Корей, 54, видатний академічний і адміністративний знавець, із досвідом керівництва в етнічних спільнотах, став новим головою Дорадчої Ради в справі Багатокультурності Онтаріо. Д-р Корей, що став канадцем з вибору 1951 р., є вице-президентом і Деканом Зовнішніх Програм у Політехнічному Інституті Раєрсона. Приймаючи призначення, д-р Корей сказав: "Я почиваю себе цілком канадцем, але я горджуся своїм польським походженням. Коли ви стаєте канадцем, то ви приносите зі собою культурні вартості. Ви не повинні забути, ким ви були".

Онтаріо притягнуло до Канади біля 50 відсотків усіх імігантів від часу Другої світової війни. Дорадча Рада дораджує Онтарійському урядові в спірних етнічних справах, допомагаючи формувати засади, що допоможуть зберігати й розвивати етнокультурні вартості.

ЛІТНІ КУРСИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

в Інституті ім. П. Могили, Саскатун, Саскачеван

Ціллю цих літніх курсів, організованих спільно Радою Української школи й Інституту ім. П. Могили, є створити найсприятливіші умови для тих, що бажають навчитися говорити по-українському

В додатку до цього, учасники Курсів отримають призначення (кредит) з IX, X, XI, чи XII клас української мови від Саскачеванського міністерства освіти.

Щоб створити для учасників цікаву і різноманітну атмосферу, програма Курсів буде доповнитися різними заняттями культурного і розвагового характеру.

Навчання і заняття будуть провадитися українською мовою. Учасники Курсів будуть говорити ввесь час тільки по-українському.

Літні курси будуть відбуватися в приміщеннях Інституту ім. П. Могили, як також, частинно, в державній школі Брансвіл і в Саскачеванському університеті.

Програма Літніх курсів триватиме п'ять тижнів — від 11-го липня до 13-го серпня 1976 р.

На підставі іспиту під час першого дня навчання, студенти будуть поділені, залежно від їх уміння розмовляти українською мовою, на три групи: по-

чаткову, середню і вищу. Однаке отримання признання від Відділу освіти за формальний мовний курс не буде залежати від розговірного знання студента. Наприклад, студент, який вже закінчив курс української мови з XI-ої кляси, зможе брати і отримати признання (кредит) на літніх курсах за мовний курс з XII-ої кляси, без огляду на його уміння розмовляти українською мовою.

Формальні кляси української мови будуть відбуватися в дообідну пору. Пообідний час призначений на лекції на різні теми з української культури, на фільми, дискусії, гру на бандурі і т. п. Вечірні заняття включатимуть драму, українські народні танки, співання українських народних пісень.

Кінці тижнів (суботи і неділі) призначенні на туристичні екскурсії, пікніки і спорт.

На курси можуть записуватись усі студенти, що закінчили принаїмні VIII клясу в державній школі.

Ціллю цієї програми є створення українського середовища для того, щоб учасники, живучи в ньому, мали якнайкращу нагоду навчитися говорити по-українському. Дуже важним є те, щоб кожний студент, записуючись на літні курси української мови методом повного заглиблення, був цілковито свідомий його зобов'язань. Під час літніх курсів не дозволяється відвідування учасників англомовними приятелями. Зате, кожного тижня учасники матимуть один вільний вечір, коли вони зможуть вийти з Інституту для відвідування родини або знайомих в місті. Це обмеження контактів дасть студентам кращу нагоду зосередити свою увагу на вживанні виключно української мови в приміщеннях Інституту і в цей спосіб якнайбільше скористати з україномовного оточення і програми. Кошти помешкання, харчів і оплати за курси — \$253.00.

За додатковими інформаціями і аплікаційними формами (анкетами) звертатися до:

Ukrainian Total Immersion Summer School
c/o Mohyla Institute
1240 Temperance Street
Saskatoon, Saskatchewan S7N 0P1

СВІТОВІ КЛЯСИКИ — УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Видавництво "Дніпро" готове до друку українською мовою п'ятитомник видатного французького письменника-гуманіста, лауреата Нобелівської премії Анатоля Франса. Тут будуть опубліковані переклади тетралогії "Сучасна історія", романів "Злочин Сільвестра Бонара", "Харчевня королеви Гусіячі Лапки", "Острів Пінгвінів" та інших, новель літературно-критичних і публіцистичних виступів, листів.

В останні роки "Дніпро" випустило для українських читачів багатотомні видання літературної спадщини Вільяма Шекспіра (тираж 5 тисяч примірників), Генріха Гейне (20 тисяч), Гі де Мопассана (38,500), Джека Лондона (35 тисяч). Тепер українські перекладачі працюють над творами Болеслава Пруса й Ернеста Гемінгвея.

ЦІКАВА ВСЯЧИНА

ПРО ЩО РОЗПОВІДАЄ ДОЛОНЯ

Якщо лікар запропонує вам показати долоню, не дивуйтесь: її лінії іноді допомагають точно визначити: страждає людина спадковими захворюваннями чи ні.

Ще стародавні медики по малюнках шкіри, ліній і складом долонь визначали стан здіров'я пацієнта. В 30-х роках минулого століття цими питаннями зайнялась дерматогліфіка — наука про малюнки на шкірі. Вивчаючи зморшки долоні й ступні, вона встановила логічний зв'язок між конфігурацією зморшок, ліній шкіри і порушеннями генетичного коду. Тепер відомо 36 стійких ознак, за комплексом яких можна зробити висновок про наявність певних спадкових захворювань.

ПО ТЕЛЕГРАФУ

Сучасна фототелеграфна апаратура, яка добре передає креслення і текст, не може забезпечити високої якості напівтонових фотографій. Цю проблему розв'язує професор Токійського університету Ясуда: він винайшов спосіб передачі градацій сірого кольору, котрий дає можливість пропускати по телеграфній лінії всю необхідну інформацію за короткий час.

ПОДОРОЖ НА СОБАКАХ

Японський письменник Наомо Уемура, автор пригодницьких романів, розпочав у Гренландії одну з найдовших найнебезпечніших подорожей.. Він хоче на собачій упряжці проїхати із сходу на захід всю північну Канаду (10.000 км) і закінчити подорож 7 квітня 1977 р. на Алясці. Шлях його пролягатиме не тільки по материкову, а й по замерзлих морських затоках і протоках.

ЗАВОД НА ДНІ МОРЯ

Австралійські вчені сконструювали очисний завод для переробки стічних вод і побутового сміття, який можна розмістити на дні моря, за двадцять кілометрів від берега. Завод складається з п'яти з'єднаних між собою плаваючих веж. У двох з них розміщені технічні пристрої і помешкання для персоналу, у трьох іде переробка сміття — в кожній по тисячі тонн щодня. У процесі переробки утворюється газ, його вловлюють і використовують як паливо для всього заводу.

ПЛЮС ТА МІНУС

Напевно, немає у світі людини, яка б не знала таких простих понять, як плюс і мінус, а також пов'язаних з ними аритметичних дій. Але чи кожен міг би пояснити, звідки взялися ці звичайні слова і яка їхня суть? Очевидно, ні. Так от, слова плюс і мінус, прийшли до нас зі Сходу. Арабські вчені, вводячи їх у обіг, пояснювали свій задум так: "плюс на плюс дає плюс", тобто — "другого друга — мій друг"; "мінус на мінус — плюс" — "врага другого врага — мій друг"; "мінус на плюс дає мінус" — "врага другого врага — мій враг"; "плюс на мінус дає мінус" — "другого врага — мій враг".

КОЛИ ВИ ЕКОНОМИТЕ ЕНЕРГІЮ, ВИ ЗАОЩАДЖУЄТЕ ГРОШІ

Ось, що Онтаріо робить, щоб допомогти вам в ощаджуванні

Ваш Онтарійський Уряд поставив собі за мету зредукувати на одну третю зрист консумпції енергії у провінції до

1980 р. Щоб сягнути цю мету, одинадцять міністерств вашого Уряду спільно діють в Онтарійській програмі завідування енергією.

Ця програма має два завдання — знайти способи, при допомозі яких можна буде зменшити ваші кошти за енергію, та знайти способи, при допомозі яких енергія вашої провінції буде використовуватися більш ефективно.

Під сучасну пору ця програма складається із 70 діючих проектів, включно:

- дослідження метод обниження консумпції пального в автомобілях і на фармах;
- поліпшення системи огрівання та охолоджування в урядових будинках (що вже подекуди обнижило кошти енергії на 20%);
- знайдення способів на поліпшення ефективності форнесів на натуральний газ і оливу в житлових приміщеннях;

- будова й випробування хати, огріваної сонячною енергією;
- використання сміття для продукції енергії;
- поїздки "Автобуса енергії" по провінції, щоб на місці проводити аналізи для промисловості (досі занотовано заощадження на коштах енергії у пересічному на 20%).

Практичні вказівки, як економити енергію та заощаджувати гроші, можна отримати з Вашого Онтарійського Уряду та компаній, що постачають енергію.

По докладніші інформації пишіть до:

Energy Management Program
Ontario Ministry of Energy
12th Floor
56 Wellesley Street West
Toronto, Ontario M7A 2B7

Ministry of Energy
Dennis Timbrell, Minister

Province of Ontario

William Davis, Premier

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668
if not delivered please return to:
NOVI DNI
Box 235, Etobicoke, Ont.
Canada M9C 4V3

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД "НОВИХ ДНІВ"

КАНАДА

В. Стукало, Торонто (на св. пам'ять д-ра Бориса Стукала)
 Т. Хохітва, Форт Лодердейл
 М. Мотож, Лак Ла Біш
 Олена Гоменю, Вінніпег
 Р. Темертей, Монреаль
 І. Ткаченко, Торонто
 Зоя Солодуха, Оттава
 І. Ганкевич, Монреаль
 В. Гончарук, Кіченер
 Ніна Кузьменко, Лондон
 Дост. І. Дікор, Едмонтон
 О. Шнурко, Торонто

США

Осередок У.Р.Д.П., Чікаго
 І. Манченко, Порт Джирвіс
 С. Ступак, Ди Плайн
 П. Саламаха, Чікаго
 Д. Павлишин, Клівленд
 Зіна Луппо, Чікаго
 Галина Шембель, Бінгемптон
 В. Гаркуша, Кантон
 Н. Лінський, Юнгстон
 о. М. Лисенко, Гот Спрінгс
 Марія Демянович, Сомерсіт
 В. Пакуляк, Міннеаполіс

Ростислава Бровар, Мирілвіл	5.00
В. Стельмахів, Австралія	3.35
Тетяна Калініченко, Буинос Айрес (сл. пам'яті незабутнього мужа)	50.00
I. Бабій, Дії Уай, Австралія (річницю смерти 23. 3. 1984 сина Томаса, д-ра мікробіології)	50.00

дол. австр. дол.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Е. Давидюк, Mississauga, Канада	1
Д. Грушецький, Рівер Гров, США	2
Н. Гречка, США	1
Зоя Солодуха, Оттава, Канада	1

Щире спасибі всім за допомогу й пожертві.

Редакція і адміністрація

АСТРОНАВТИ З КОСМОСУ

(Закінч. із стор. 27)

згадує тільки про те, що в 365 році життя Еноха вже не було, бо Бог взяв його із собою.

Один старинний текст дає дуже детальний опис вичалу цього космічного корабля: "На право від Еноха летіли іскри вогню, на ліво горів полум'яний смолоскип, а корабель з усіх сторін був оточений буревійним виром, вітром та громами". Цьому описові кілька тисяч років, але сучасний читач, читаючи, має враження, що це опис вичалу модерної ракети.

ГЕНЕЗА РАЮ

"Генезис" (6-2) згадує також про те, що сини Адама побачили дочек людей, які мали чорні обличчя, та взяли собі їх за свої жінки. Це становить безсумнівний доказ про те, що люди існували вже на землі перед приїздом Адама і Єви і, що це були люди кам'яної доби. Легенда про Рай створилася тому, що коли Адам приїхав на Землю, ін привіз із собою зразки овочевих дерев, які для людей були чимсь новим і непонятним.

Останні знахідки археологів Ізраїля вказують на те, що виноград та оливки культивовано на Близькім Сході 6,000 років тому, цебто приблизно в тому часі, коли Адам приїхав на Землю.

Ерих фон Денікен по прочитанні книжки д-ра Гінзберга, сказав, що він зробив свої власні досліди стародавніх текстів та цитуваних Гінсбургом джерел та прийшов до тих самих висновків, що Адам і Єва були астронавтами з іншого світу, які причалили на Землю в космічному кораблі.

У Видавництві "Нові дні" вже можна набути книги

Гелія Снегірьова

"НАБОЇ ДЛЯ РОЗСТРІЛУ ТА ІНШІ ТВОРИ"

Книга в твердій оправі, має 492 сторінки й багато ілюстрацій. Ціна книги з пересилкою в Канаді 20 кан. долярів, в інших країнах — 20 amer. дол. Замовляйте книгу Г. Снегірьова не гаючись.

Також маємо ще кілька примірників книжки Петра Волиняка

"ПОГОВОРIMO ВІДВЕРТО"

Ця велика, ілюстрована 680-сторінкова книга в твердій оправі коштує тільки 12.75 дол. Замовляйте у Вид-ві "Нові дні".